

Fulfilling Clause 8 of the General Investment Policies Through Transcendent Governance and a Problem-Oriented Business Environment in Attracting Foreign Investment

Alireza Vahhabi Barzi

PhD Student in Business Management-Marketing, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: a.vahhabibarzi@iau.ac.ir

 0009-0007-1751-3258

Bahram Kheiri

Associate Professor, Department of Commerce, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

Email: bah.kheiri@iauctb.ac.ir

 0000-0002-9446-0627

Hamed Nazarpour Kashani

Assistant Professor, Department of Commerce, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: h.nazarpour@iauctb.ac.ir

 0000-0001-5532-916X

Abstract

Foreign direct investment (FDI) is a critical driver of economic development, contributing to technology transfer, project financing, and productivity growth. Despite possessing significant geopolitical advantages and abundant natural resources, Iran faces a substantial gap between its investment potential and actual FDI inflows due to persistent institutional and structural constraints. This study examines the impact of a problem-oriented approach to improving the business environment on FDI attraction, with particular emphasis on the dimensions of good governance within the framework of Clause 8 of the General Policies for Investment Promotion. Using a quantitative methodology with a deductive approach and a descriptive-survey design, data were collected from 100 managers involved in foreign investment, selected through stratified random sampling from a population of 130 respondents. Data collection was conducted via library research and structured questionnaires, and the hypotheses were tested using structural equation modeling (SEM). The validity of the instruments was confirmed through content, face, and construct validity, while reliability was established using Cronbach's alpha and composite reliability. The results reveal that a functional governance approach and authoritative centralization exert a direct and statistically significant influence on improving the business environment. Furthermore, economic predictability plays a pivotal role in enhancing investor confidence. Improvements in the business environment positively affect investment guidance mechanisms and the formulation of a strategic roadmap for FDI attraction, while international sanctions impose a negative moderating effect. The findings underscore the necessity of transitioning toward good governance, emphasizing transparency and political stability.

Keywords: Foreign direct investment, good governance, business environment, problem-oriented approach, Clause 8 of the General Policies.

Extended Abstract

Purpose

In the modern paradigm of economic development, Foreign Direct Investment (FDI) acts as a pivotal engine for economic growth, technology transfer, project financing, and productivity enhancement. Despite possessing immense geopolitical advantages, abundant natural resources, a vast domestic market, and highly skilled human capital, Iran's economy faces a profound gap between its potential capacity and its actual performance in attracting sustainable FDI. This discrepancy is not merely an economic failure but an indicator of deeper institutional and structural governance issues. It directly contradicts the macro-level governance objectives outlined in Clause 8 of the General Policies for Investment Promotion, which explicitly mandates the acquisition of technical knowledge, employment development, and access to international markets through foreign capital. The primary purpose of this study is to quantitatively examine the impact of a problem-oriented approach to improving the business environment on the attraction of FDI, with a specific emphasis on the dimensions of "transcendent governance." This research seeks to formulate a structural model to explain how transitioning from traditional bureaucratic models to an efficient, problem-centric governance framework can mitigate institutional frictions and create a secure, predictable environment for foreign investors, ultimately realizing the mandates of Clause 8.

Design/methodology/approach

This research is applied in its objective and utilizes a quantitative methodology underpinned by a deductive approach and a descriptive-survey design. The statistical population comprised 130 senior managers and experts actively involved in the field of foreign investment, primarily within the Organization for Investment, Economic and Technical Assistance of Iran and related macroeconomic bodies. A sample size of 100 participants (comprising 81% males and 19% females, predominantly holding doctoral degrees) was selected using stratified random sampling in accordance with Morgan's table. Data collection was executed through comprehensive library research and the administration of a structured, researcher-developed questionnaire employing a 5-point Likert scale. To analyze the complex relationships among the variables and test the research hypotheses, Structural Equation Modeling (SEM) with a Partial Least Squares (PLS) approach was utilized via SmartPLS software. The validity of the measurement instrument was rigorously confirmed through face, content, and convergent validity (Average Variance Extracted > 0.50). Reliability was established using Cronbach's alpha (all constructs scoring above the 0.70 threshold) and Composite Reliability (CR). Furthermore, the absence of multicollinearity was verified using the Variance Inflation Factor (VIF), and the overall Goodness of Fit (GOF) of the structural model was evaluated at a strong level (0.54).

Findings

The results derived from the structural equation modeling reveal that key components of transcendent governance exert a profound and statistically significant impact on the business and investment climate. Specifically, a "functionalist perspective" (path coefficient = 0.28) and "authoritative centralization" (path coefficient = 0.28) directly and positively influence the improvement of the business environment and the subsequent attraction of FDI. Furthermore, "economic predictability" emerged as one of the most robust trust-building drivers (path coefficient = 0.41). Conversely, the hypotheses regarding the direct impact of a "unified view among managers" and a mere "macroeconomic roadmap" on improving the business environment were rejected, indicating that rhetorical alignment and macro-documents lack efficacy without structural execution mechanisms. The improvement of the business environment plays a vital mediating role, significantly impacting "investment guidance" (path coefficient = 0.50) and the formulation of an "investment attraction roadmap" (path coefficient = 0.32). Ultimately, robust investment guidance leads to the realization of ultimate policy goals, significantly driving "development-oriented financing" (path coefficient = 0.63), enhancing the "country's investment image" (path coefficient = 0.65), and promoting "export-oriented investment" (path coefficient = 0.44). Crucially, the moderation analysis proved that international sanctions exert a strong negative moderating effect (path coefficient = -0.82) on the relationship between a functionalist perspective and business environment improvement, suggesting that external pressures dilute the effectiveness of domestic functionalist reforms, thereby elevating the necessity for a cohesive economic roadmap to counteract these pressures.

Research limitations/implications

While methodologically sound, this study is subject to certain limitations that must be acknowledged. First, the cross-sectional time horizon means data was collected at a single point in time; given the extreme volatility of macroeconomic variables (e.g., exchange rates) and the shifting landscape of international sanctions, long-term generalizability should be approached with caution. Second, the sample size of 100 domestic managers and experts, while statistically adequate for PLS-SEM, may not perfectly capture the real-world motivations and risk perceptions of actual foreign investors. Third, the reliance on self-reported questionnaires introduces potential biases, as respondents might favor idealized governance scenarios over empirical realities. Future research should address these gaps by conducting longitudinal studies, testing the proposed model within specific priority industries (e.g., oil and gas versus knowledge-based sectors), incorporating qualitative interviews with international investors to capture cross-cultural institutional nuances, and evaluating the actual post-investment technological spillovers in completed projects.

Practical implications

The empirical findings offer clear, actionable pathways for executive bodies and investment promotion agencies. The study demonstrates that a "blind attraction" strategy is ineffective; instead, governments must deploy a "smart investment guidance" system. This entails developing distinct, customized investment attraction roadmaps tailored strictly for high-priority sectors such as renewable energy, mining, and advanced technological value chains. Financial and tax incentives must be strictly conditional, targeted exclusively at projects that guarantee export outputs or tangible technology transfer. To fundamentally reform the country's investment image, policymakers must urgently implement a comprehensive, multilingual digital single window—a centralized platform detailing investment opportunities, legal frameworks, risk mapping, and incentive structures. Additionally, in the face of international sanctions, domestic financial institutions must pioneer novel development-oriented financing tools, such as project-based bonds, specialized foreign exchange funds, and bilateral currency agreements, to bypass traditional restrictive banking channels and facilitate capital inflows.

Social implications

Transitioning toward a model of transcendent governance—characterized by authoritative centralization, transparency, and the rule of law—yields profound societal benefits that extend far beyond economic metrics. By establishing a predictable and transparent business environment, public trust in governmental institutions is significantly restored, effectively curtailing bureaucratic corruption and rent-seeking behaviors. Directing foreign capital strictly toward productive and export-oriented sectors directly translates into the creation of sustainable, high-quality employment opportunities, thereby reducing unemployment and facilitating a more equitable distribution of national wealth. Furthermore, adopting such governance frameworks strengthens social cohesion and enhances the legitimacy of state institutions in the eyes of citizens, creating a virtuous cycle of development and trust.

E-ISSN: 2588-6525 / Center for Strategic Research / The Scientific Journal of Strategy

Journal of "The Scientific Journal of Strategy" © 11 years by Center for Strategic research is licensed under CC BY 4.0

10.22034/rahbord.2026.550438.1867

تحقق بند ۸ سیاست‌های کلی سرمایه‌گذاری با حکمرانی متعالی و فضای کسب‌وکار مسئله‌مدار در جذب سرمایه‌گذاری خارجی

علیرضا وهابی برزی

دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی-بازاریابی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
Email: a.vahhabibarzi@iau.ac.ir 0009-0007-1751-3258

بهرام خیری

دانشیار گروه بازرگانی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
Email: bah.kheiri@iauctb.ac.ir 0000-0002-9446-0627

حامد نظر پور کاشانی

استادیار گروه بازرگانی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
Email: h.nazarpour@iauctb.ac.ir 0000-0001-5532-916X

چکیده

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یکی از ارکان مهم توسعه اقتصادی است که در انتقال فناوری، تأمین مالی و ارتقای بهره‌وری نقش کلیدی دارد. با وجود ظرفیت‌های ژئوپلیتیک و منابع غنی، ایران به دلیل چالش‌های نهادی و ساختاری با شکاف معناداری میان پتانسیل و عملکرد واقعی در جذب سرمایه مواجه است. هدف این پژوهش، بررسی اثر رویکرد مسئله‌مدارانه در بهبود فضای کسب‌وکار بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی با تأکید بر ابعاد حکمرانی متعالی در چهارچوب بند ۸ سیاست‌های کلی تشویق سرمایه‌گذاری است. پژوهش حاضر از نظر روش کمی، با رویکرد قیاسی و طرح توصیفی-پیمایشی انجام شد. جامعه آماری شامل ۱۳۰ نفر از مدیران حوزه سرمایه‌گذاری خارجی بود که براساس جدول مورگان و با نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، ۱۰۰ نفر انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه گردآوری و با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری تحلیل شد. روایی ابزارها با روایی محتوایی، صوری و سازه‌ای و پایایی آن‌ها با آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی تأیید گردید. یافته‌ها نشان داد مؤلفه‌های «نگاه کارکردگرایانه» و «مرکزیت مقتدر» در حکمرانی تأثیر مستقیم و معناداری بر بهبود فضای کسب‌وکار دارند. همچنین «پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد» به‌عنوان عاملی کلیدی در اعتمادسازی سرمایه‌گذاران شناسایی شد. بهبود فضای کسب‌وکار بر هدایتگری سرمایه‌گذاری و تدوین نقشه راه جذب سرمایه اثرگذار بوده و تحریم‌ها نقش تعدیلگری منفی ایفا می‌کنند. نتایج حاکی از آن است که گذار به حکمرانی متعالی، با تأکید بر شفافیت، ثبات سیاسی و حاکمیت قانون، می‌تواند ضمن کاهش ریسک‌های سیستماتیک، زمینه جذب سرمایه‌گذاری‌های توسعه‌ای و صادرات‌محور را فراهم سازد.

کلیدواژه‌ها: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، حکمرانی متعالی، فضای کسب‌وکار، رویکرد مسئله‌محور، بند ۸ سیاست‌های کلی

مقدمه و بیان مسئله

در پارادایم نوین توسعه اقتصادی، «حکمرانی» دیگر صرفاً به معنای اعمال قدرت و کنترل اداری نیست، بلکه به منزله کیفیت اعمال مدیریت عمومی، ظرفیت تنظیم‌گری، هماهنگی نهادی و توان حل مسئله در اداره جامعه و اقتصاد تلقی می‌شود (نیکنام و همکاران، ۱۴۰۳). در شرایطی که پیچیدگی فضای کسب و کار، تکرر نهادهای تصمیم‌گیر و تلاطم‌های نهادی، تحقق اهداف کلان توسعه را با چالش‌های جدی مواجه کرده است، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عنوان یکی از پیشران‌های کلیدی رشد اقتصادی، انتقال فناوری و ارتقای بهره‌وری برجسته می‌شود (آنگتاد، ۲۰۲۴؛ عزیزآبادی و همکاران، ۲۰۲۵).

با این حال، مسئله محوری این پژوهش، وجود شکافی عمیق میان ظرفیت‌های بالقوه اقتصاد ایران (مزیت‌های ژئوپلیتیک، منابع طبیعی، بازار داخلی و سرمایه انسانی متخصص) و عملکرد بالفعل در جذب پایدار و اثربخش سرمایه‌گذاری خارجی است. این شکاف نه صرفاً یک نارسایی اقتصادی، بلکه نشانه‌ای از مسئله حکمرانی و کارآمدی نهادی در ایجاد محیط سرمایه‌گذاری امن و قابل پیش‌بینی است. از منظر سیاستی نیز این وضعیت با اهداف بند ۸ سیاست‌های کلی تشویق سرمایه‌گذاری در تضاد قرار می‌گیرد؛ زیرا بند ۸ به صراحت بر «کسب دانش فنی، دسترسی به بازارهای بین‌المللی، توسعه اشتغال و ارتقای مدیریت» از مسیر جذب سرمایه خارجی تأکید دارد. با این وجود، شواهد نشان می‌دهد موانعی همچون نوسان‌های اقتصاد کلان، ضعف زیرساخت‌های حقوقی و قراردادی، فقدان شفافیت، و بوروکراسی ناکارآمد، مانع از تحقق این اهداف حاکمیتی شده‌اند (رحیمی، ۱۴۰۲؛ سادریو و بالاچ، ۲۰۲۴). بنابراین، صورت‌بندی مسئله در این پژوهش چنین است: چرا و چگونه رویکردهای سنتی و غیرمسئله‌مدار در مدیریت فضای کسب و کار نتوانسته‌اند محیطی امن، پیش‌بینی‌پذیر و جذاب برای سرمایه‌گذاری خارجی فراهم کنند و چگونه می‌توان با اتکا به «حکمرانی متعالی» و مدل‌سازی ساختاری، مسیر تحقق بند ۸ سیاست‌های کلی را عملیاتی نمود. ادبیات نظری در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی، عمدتاً بر مزایایی مانند انتقال فناوری، ارتقای بهره‌وری، توسعه صادرات، بهبود رقابت‌پذیری و کاهش شکاف سرمایه‌گذاری داخلی تأکید می‌کند (هاشمی، ۱۳۹۶: ۴۵؛ سادات، ۱۴۰۰: ۷۸). در مقابل، برخی پژوهش‌ها با رویکرد انتقادی، پیامدهایی نظیر وابستگی اقتصادی، تغییر نامتوازن

ساختار اشتغال، تشدید نابرابری و حتی تضعیف ظرفیت رقابت‌پذیری داخلی را محتمل می‌دانند (کاظمی، ۱۳۹۹: ۳۲؛ سعیدی، ۱۴۰۱: ۶۴؛ احمد و ژانگ، ۲۰۱۷: ۵۴).

نقطه اشتراک ادبیات متأخر این است که آثار مثبت یا منفی جذب سرمایه‌گذاری خارجی تا حد زیادی تابع بستر نهادی و کیفیت حکمرانی کشور میزبان است؛ به بیان دیگر، حتی اگر سرمایه وارد شود، در نبود حکمرانی کارآمد ممکن است به سرریز فناوری، رشد صادرات یا ارتقای بهره‌وری منجر نشود. در همین راستا، مطالعاتی مانند تاباش و همکاران (۲۰۲۴) و سادریو و بالاج (۲۰۲۴) نشان می‌دهند شاخص‌های حکمرانی خوب از جمله ثبات سیاسی، حاکمیت قانون، کنترل فساد و پاسخ‌گویی در تصمیم شرکت‌های چندملیتی نقش تعیین‌کننده دارد و ضعف نهادی به‌منزله «هزینه پنهان» ریسک سرمایه‌گذاری عمل می‌کند.

از زاویه دیگر، ادبیات «فضای کسب‌وکار» نشان می‌دهد کیفیت مقررات، شفافیت رویه‌ها، قابلیت پیش‌بینی سیاست‌ها، و کارآمدی فرایندهای صدور مجوز و حمایت از حقوق مالکیت، به‌طور مستقیم بر جذابیت سرمایه‌گذاری اثر می‌گذارد. پژوهش الهردی و همکاران (۲۰۲۴) درباره کشورهای منطقه تأکید می‌کند که حتی در حضور منابع غنی، اگر فضای کسب‌وکار با اصطکاک‌های نهادی مواجه باشد، نتایج توسعه‌ای سرمایه‌گذاری خارجی محقق نمی‌شود؛ این گزاره با یافته‌های داخلی درباره محدود بودن اثر جذب سرمایه‌گذاری خارجی بر رشد اقتصادی ایران هم‌راستا گزارش شده است (نورانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲؛ جعفری و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۵). بنابراین، ادبیات موجود مسیر پژوهش را به سمت ترکیب رویکرد مسئله‌مدارانه فضای کسب‌وکار با حکمرانی متعالی هدایت می‌کند.

اهمیت این پژوهش از دو منظر «توسعه‌ای» و «سیاستی-حاکمیتی» قابل تبیین است. از منظر توسعه‌ای، سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند علاوه بر تأمین مالی، به ارتقای فناوری، بهبود بهره‌وری و ادغام در زنجیره‌های ارزش جهانی کمک کند؛ این کارکردها برای اقتصادی که با محدودیت‌های سرمایه‌گذاری داخلی و شکاف فناوری مواجه است، حیاتی است (عزیزآبادی و همکاران، ۱۴۰۴: ۲۲). از منظر سیاستی، بند ۸ سیاست‌های کلی تشویق سرمایه‌گذاری، به‌صورت روشن اهداف و پیامدهای مطلوب جذب سرمایه خارجی را صورت‌بندی کرده است. با این حال، استمرار سطح پایین جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران نشان می‌دهد که بین متن سیاست و سازوکارهای اجرایی تحقق آن فاصله معناداری وجود دارد.

در سطح واقعیت‌های محیطی نیز، تداوم نوسان‌های اقتصاد کلان، نااطمینانی و ریسک‌های نهادی، هزینه مبادله را افزایش داده و انگیزه سرمایه‌گذار برای ورود و ماندگاری را کاهش می‌دهد. همچنین در محیط تحریمی، اهمیت طراحی سیاست‌های نهادی پایدار و قابل اتکا دوچندان می‌شود؛ زیرا بخشی از ریسک‌های بیرونی باید با سازوکارهای داخلی (ثبات حقوقی، تضمین قرارداد، شفافیت رویه‌ها و پیش‌بینی‌پذیری) جبران گردد. به همین دلیل، ضرورت پژوهش حاضر در این است که با ارائه یک مدل ساختاری و قابل‌اجرا، امکان ترجمه بند ۸ از سطح سیاست‌نامه به سطح معماری نهادی و ابزارهای عملیاتی فراهم شود (بهروزی مفروزلو، ۱۳۹۴: ۴۹؛ رسولی، ۱۴۰۲: ۸۱).

مرور پیشینه نشان می‌دهد بخش قابل توجهی از مطالعات داخلی در ایران یا به توصیف عوامل اقتصادی (نظیر نرخ ارز، تورم و رشد) بسنده کرده‌اند، یا حکمرانی را با شاخص‌های وارداتی و الگوهای غربی سنجیده‌اند که لزوماً با بوم‌شناسی نهادی ایران و اقتضائات اقتصاد تحت تحریم هم‌خوانی کامل ندارد (نیک‌پی و حکمی، ۱۴۰۱: ۶۰؛ دهقان‌شبانی و آفرینش‌فر، ۱۴۰۳: ۷۲). علاوه بر این، بسیاری از پژوهش‌ها به‌جای ارائه مدل علی و تجویزی، در سطح آسیب‌شناسی توصیفی متوقف مانده‌اند و کم‌تر به «طراحی سازوکار اجرایی» و «مدل‌سازی ساختاری روابط» پرداخته‌اند. شکاف اصلی پژوهشی در فقدان مدلی است که بتواند سه دلیل زیر را در قالب یک ساختار علی اجرایی تلفیق کند:

❖ رویکرد مسئله‌مدارانه فضای کسب‌وکار (به‌عنوان منطق حل مسئله)

❖ با شاخص‌های بومی حکمرانی متعالی (به‌عنوان ظرفیت نهادی و ارزشی)

❖ با الزامات بند ۸ سیاست‌های کلی (به‌عنوان چهارچوب سیاستی)

نوآوری پژوهش در چهار محور قابل صورت‌بندی است:

عملیاتی‌سازی رویکرد مسئله‌مدار با تبدیل آن به سازه‌های قابل‌سنجش (مثلاً «نگاه کارکردگرایانه» و آزمون تجربی آن در مدل).

بومی‌سازی حکمرانی با برجسته‌سازی «مرکزیت مقتدر» به‌عنوان سازوکاری برای کاهش اصطکاک نهادی در اقتصادهای تحت فشار بیرونی (سادریو و بالاچ، ۲۰۲۴).

تمرکز بر پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد به‌عنوان سازه کلیدی کاهش ریسک سرمایه‌گذاری در محیط پرتنش و تحریمی.

معرفی هدایتگری سرمایه‌گذاری به‌عنوان گذار از «جذب کورکورانه» به «جذب هدفمند» و جهت‌دهی سرمایه به بخش‌های مولد و صادرات‌محور در راستای بند ۸ سیاست‌های کلی.

در این بخش با توجه به مدل فرایندی تحقیق (شکل ۱) که مستخرج از مدل زمینه‌ای و مبتنی بر مصاحبه‌ها و تحلیل آن‌ها از مقاله با موضوع طراحی مدل جذب سرمایه‌گذاری خارجی با رویکرد مسئله‌مدارانه فضای کسب‌وکار (وهابی، خیری و نظر پور، ۱۴۰۴) بوده است فرضیه‌های تحقیق مشخص شده‌اند.

فرضیه‌های اصلی:

۱ الی ۳. نگاه کارکردگرایانه، نگاه واحد مدیران و مرکزیت مقتدر بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد.

فرضیه‌های واسطه‌ای (مداخله‌گر و زمینه‌ای):

۴ و ۵. بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی بر هدایتگری سرمایه‌گذاری و نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری تأثیر دارد.

۶ و ۷. نقشه راه اقتصادی و پیش‌بینی پذیری اقتصاد بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد.

۸ الی ۱۰. هدایتگری سرمایه‌گذاری بر تأمین مالی توسعه‌محور، تصویر سرمایه‌گذاری کشوری و سرمایه‌گذاری صادرات‌محور تأثیر دارد.

فرضیه‌های تعدیلگر:

۱۱ الی ۱۳. نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری بر تأمین مالی توسعه‌محور، تصویر سرمایه‌گذاری کشوری و سرمایه‌گذاری صادرات‌محور تأثیر دارد.

۱۴ و ۱۵. عوامل و تحریم‌های بین‌المللی، تأثیر نگاه کارکردگرایانه، نقشه راه اقتصادی بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی را تعدیل می‌کند.

۱۶ الی ۱۸. عوامل و تحریم‌های بین‌الملل در رابطه بین نگاه واحد مدیران، مرکزیت مقتدر و پیش‌بینی پذیری اقتصاد و بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی نقش تعدیلگری دارد.

سؤال تحقیق:

سؤال اصلی: روابط بین مؤلفه‌ها، پیشایندها و پیامدهای تأثیر رویکرد مسئله‌مدارانه فضای کسب‌وکار بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی با تأکید بر شاخص‌های حکمرانی متعالی چگونه است؟

سؤال فرعی: روابط ساختاری و مفهومی بین مقوله‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی، رویکرد مسئله‌مدارانه، حکمرانی متعالی در ایران چگونه است؟
هدف تحقیق:

بررسی کمی تأثیر رویکرد مسئله‌مدارانه فضای کسب‌وکار بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی با تأکید بر شاخص‌های حکمرانی متعالی

۱. پیشینه پژوهش

مطالعات پیشین نشان می‌دهند که جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پدیده‌ای چندبعدی و وابسته به تعامل عوامل اقتصادی، نهادی و سیاستی است. در این راستا، الهردی و همکاران (۲۰۲۴) در بررسی عوامل تعیین‌کننده جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس نشان می‌دهند که متغیرهای کلان اقتصادی نظیر رشد تولید ناخالص داخلی، نرخ تورم و شهرنشینی اثر مستقیم و معنادار بر جریان‌های ورودی سرمایه‌گذاری خارجی دارند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که ثبات اقتصاد کلان و توسعه زیرساخت‌ها به‌عنوان سازه‌های زمینه‌ای، نقش پیشران در تصمیم سرمایه‌گذاران خارجی ایفا می‌کنند.

در همین راستا، بوریاک و اوچارنکو (۲۰۲۰) با ارائه یک مدل مفهومی برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در مناطق صنعتی اوکراین، نشان می‌دهند که نظام مشوق‌های سرمایه‌گذاری، تصویر ذهنی مثبت از محیط سرمایه‌گذاری، مدرن‌سازی صنعتی و همکاری نهادی ازجمله سازه‌های کلیدی در بهبود جذابیت سرمایه‌گذاری هستند. این پژوهش اهمیت سیاست‌گذاری فعال و هماهنگی نهادی را به‌عنوان متغیرهای میانجی در فرایند جذب سرمایه خارجی برجسته می‌سازد.

از سوی دیگر، سادریو و بالاج (۲۰۲۴) و تاباش و همکاران (۲۰۲۴) به‌طور مشخص بر نقش شاخص‌های حکمرانی تمرکز کرده‌اند. نتایج این مطالعات نشان می‌دهد که مؤلفه‌هایی نظیر شفافیت، پاسخ‌گویی، حاکمیت قانون و کنترل فساد، به‌عنوان سازه‌های نهادی، تأثیر مثبت و معناداری بر جریان‌های ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارند. این یافته‌ها حکایت از آن دارد که حکمرانی نه‌تنها یک متغیر زمینه‌ای، بلکه یک عامل ساختاری تعیین‌کننده در امنیت و پیش‌بینی‌پذیری محیط سرمایه‌گذاری است.

در سطح کشورهای در حال توسعه، عزیزآبادی و همکاران (۲۰۲۵) با شناسایی عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده جذب سرمایه‌گذاری خارجی نشان می‌دهند که حکمرانی متعالی، اصلاح سازوکارهای نهادی و بهبود فضای کسب‌وکار به صورت هم‌افزا موجب افزایش ورود سرمایه‌گذاران خارجی می‌شود. این مطالعه به طور ضمنی بر وجود روابط علی میان حکمرانی، فضای کسب‌وکار و جذب سرمایه خارجی تأکید دارد.

در مطالعات داخلی، اسفندیار جهانگرد و همکاران (۱۳۹۶) و حسین محمدی و همکاران (۱۳۹۴) نشان می‌دهند که اگرچه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در نظریه‌های رشد اقتصادی اثر مثبت دارد، اما در اقتصاد ایران این اثر به شدت وابسته به کیفیت نهادها، توسعه مالی و میزان مداخله دولت است. همچنین میر مهدی حسینی و همکاران (۱۳۹۹) با شناسایی عوامل امکانات، سیاست‌گذاری، قوانین و مدیریت، بر نقش سازه‌های نهادی و مدیریتی در جذب سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد تأکید می‌کنند.

جمع‌بندی پیشینه نشان می‌دهد که مطالعات پیشین، اگرچه متغیرهای مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی را شناسایی کرده‌اند؛ اما اغلب این متغیرها را به صورت جزیره‌ای و فاقد یک چهارچوب ساختاری منسجم بررسی نموده‌اند.

تحلیل نظام‌مند پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که خلأ اصلی در ادبیات جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، فقدان مدل‌های یکپارچه، مسئله‌محور و بومی است که بتواند روابط میان سازه‌های نهادی، اقتصادی و سیاستی را به صورت ساختاری تبیین کند. بخش عمده‌ای از مطالعات یا بر عوامل اقتصادی سنتی تمرکز داشته‌اند یا حکمرانی و فضای کسب‌وکار را به صورت مستقل بررسی کرده‌اند و کم‌تر به تعامل این سازه‌ها در قالب یک مدل علی پرداخته‌اند.

در ایران نیز پژوهش‌ها عمدتاً ماهیت توصیفی یا اجرایی داشته و تاکنون تلاش منسجمی برای استخراج سازه‌های کلیدی جذب سرمایه‌گذاری خارجی و مدل‌سازی روابط میان آن‌ها با رویکرد مسئله‌مدارانه صورت نگرفته است. این شکاف نظری، ضرورت طراحی مدلی را آشکار می‌سازد که بتواند برپایه مبانی نظری، پیوند میان حکمرانی متعالی، فضای کسب‌وکار و سیاست‌های کلان تشویق سرمایه‌گذاری را در تبیین جذب سرمایه‌گذاری خارجی توضیح دهد.

۲. چهارچوب نظری

۲-۱. جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (متغیر وابسته مدل)

جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به‌عنوان سرمایه‌گذاری بلندمدت همراه با حق کنترل، یکی از مهم‌ترین پیشران‌های توسعه اقتصادی در کشورهای میزبان محسوب می‌شود (آنکند، ۲۰۲۳: ۱۵). این نوع سرمایه‌گذاری از طریق تأمین منابع مالی، انتقال فناوری و مهارت‌های مدیریتی، اشتغال‌زایی و توسعه صادرات، نقش مؤثری در ارتقای بهره‌وری و رشد اقتصادی ایفا می‌کند (ذوالقدر، ۱۳۸۸: ۳۲؛ فرزین و اشرفی، ۱۳۹۱: ۴۵). نظریه‌های هزینه‌های معاملاتی، نهادی و بازار کامل نشان می‌دهند که شرکت‌ها در شرایطی به سرمایه‌گذاری خارجی روی می‌آورند که هزینه‌های مبادله کاهش‌یافته، کیفیت نهادها مطلوب بوده و دسترسی به بازارها تسهیل شود. در این چهارچوب، عوامل اقتصادی، نهادی، سیاسی و ساختاری به‌صورت توأمان بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی اثرگذارند.

۲-۲. فضای کسب‌وکار (متغیر میانجی)

فضای کسب‌وکار به‌عنوان متغیر میانجی، مجموعه‌ای از شرایط اقتصادی، نهادی، حقوقی و اجتماعی است که بر عملکرد بنگاه‌ها و تصمیم سرمایه‌گذاران اثر می‌گذارد (می‌دری و قودجانی، ۱۳۸۷: ۵۲). شواهد تجربی نشان می‌دهد که بهبود فضای کسب‌وکار از طریق کاهش ریسک‌ها، افزایش شفافیت، تسهیل مقررات و تقویت همکاری دولت و بخش خصوصی، نقش کلیدی در جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی دارد (دهقان شبانی، ۱۳۹۴: ۶۷؛ شاه‌آبادی و محمودی، ۱۳۸۷: ۴۴). در مقابل، ضعف این فضا به‌دلیل فساد اداری، بی‌ثباتی و مقررات پیچیده، یکی از موانع اصلی توسعه اقتصادی و جذب سرمایه خارجی محسوب می‌شود.

۲-۳. حکمرانی متعالی (متغیر مستقل بنیادین)

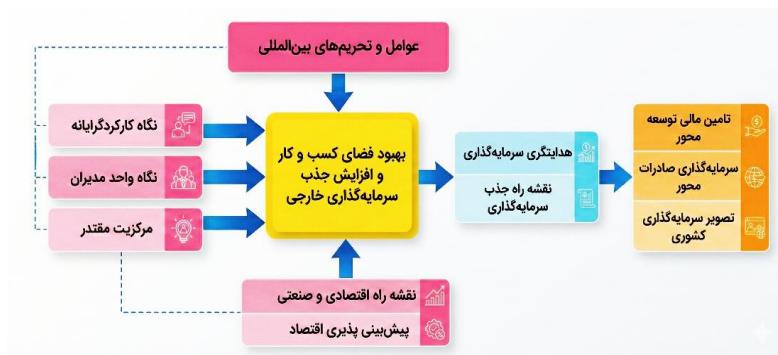
حکمرانی متعالی به‌عنوان متغیر مستقل بنیادین، رویکردی جامع مبتنی بر عدالت، شفافیت، پاسخ‌گویی، مشارکت و حاکمیت قانون است که ریشه در مبانی فلسفی و دینی دارد (کلاته قاضی، ۱۴۰۰: ۶۰). مطالعات نشان می‌دهد که حکمرانی متعالی با کاهش عدم‌اطمینان نهادی، افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران و حمایت از حقوق مالکیت، به بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی منجر می‌شود (نورانی،

۱۴۰۲: ۳۱؛ مهرآرا، ۱۴۰۲: ۴۶). تعامل مؤثر میان حکمرانی و فضای کسب‌وکار، پیش‌شرط اساسی ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری و دستیابی به توسعه پایدار در کشورهای درحال توسعه است.

۴-۲. سیاست‌های کلی تشویق سرمایه‌گذاری (متغیر جهت‌دهنده و تعدیلگر)

سیاست‌های کلی تشویق سرمایه‌گذاری به‌ویژه بند ۸ سیاست‌های ابلاغی، با تأکید بر ارتقای حکمرانی، بهبود فضای کسب‌وکار، شفافیت و ثبات نهادی، چهارچوبی جهت‌دهنده برای جذب هدفمند سرمایه‌گذاری خارجی فراهم می‌کنند (مجمع تشخیص مصلحت‌نظام، ۱۳۸۲: ۱۵). رویکرد مسئله‌محور در سیاست‌گذاری، از طریق شناسایی گلوگاه‌های نهادی و ارائه راهکارهای ساختاری، می‌تواند ریسک سرمایه‌گذاری را کاهش داده و ظرفیت رقابت‌پذیری اقتصاد ملی را در جذب سرمایه خارجی افزایش دهد (دهقان شبانی و آفرینش‌فر، ۱۴۰۳: ۳۵؛ رسولی، ۱۴۰۲: ۴۰).

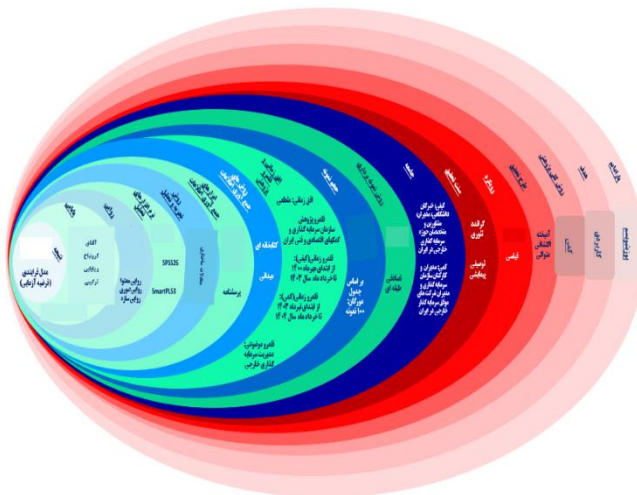
۵-۲. مدل مفهومی

شکل ۱: مدل مفهومی مستخرج از مقاله با موضوع طراحی مدل جذب سرمایه‌گذاری خارجی با رویکرد مسئله‌مدارانه فضای کسب‌وکار (وهابی، خیری و نظر پور، ۱۴۰۴)

۳. روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق یک روش نظام‌مند برای یافتن پاسخ یک پرسش یا راه‌حل یک مسئله است. دسترسی به هدف‌های علمی یا شناخت علمی شگرف امکان‌پذیر نخواهد بود، مگر زمانی که با روش‌شناسی درست و دقیق صورت پذیرد. اعتبار یک تحقیق از روش تحقیق است و نه از موضوع تحقیق. به عبارتی دیگر بنیان هر دانشی، روش بررسی و تحلیل آن است و اعتبار قوانین هر علمی، به روش انجام پژوهش مبتنی است که در آن علم به کار گرفته می‌شود. روش پژوهش و تحقیق مجموعه‌ای از قاعده، ابزارها و مسیرهای معتبر (قابل اطمینان) و دارای نظام‌مندی، برای بررسی واقعیت‌ها، کشف نهان‌ها و دستیابی به راه‌حل مسائل و مشکلات است (خاکی، ۱۳۷۸). هدف از انتخاب روش انجام تحقیق این است که مشخص کنیم چه روش تحقیقی برای بررسی موضوعی خاص لازم است انتخاب روش انجام تحقیق بستگی به هدف‌ها و ماهیت موضوع پژوهش و امکانات تحقیقاتی آن دارد؛ پس هنگامی می‌توان در مورد روش پژوهش یک تحقیق تصمیم گرفت که ماهیت عنوان تحقیق، هدف‌ها و نیز وسعت دامنه آن مشخص باشد (خاکی، ۱۳۷۹).

شکل ۲: پیاز پژوهش

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

۴-۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

نمونه پژوهش شامل ۱۰۰ نفر شامل ۸۱ درصد مرد و ۱۹ درصد زن بود. از نظر تحصیلات، بیشترین فراوانی مربوط به دکتری (۴۸ درصد) و کم‌ترین مربوط به لیسانس (۸ درصد) بود. از نظر سنی، بیشترین گروه سنی ۴۰-۵۰ سال (۴۵ درصد) و کم‌ترین گروه ۲۰-۳۰ سال (۵ درصد) بود.

۴-۲. آمار توصیفی و بررسی نرمال بودن توزیع

میانگین متغیرها بین ۳/۸۷ تا ۴/۶۹ (در مقیاس ۵ امتیازی) است که نشان‌دهنده نگرش مثبت پاسخ‌دهندگان است.

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

شاخص - متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس
نگاه کار در گرایانه	۴.۱/۱	۵.۶/۰	۱.۱/۰
نگاه واحد مدیران	۸.۰/۱	۱.۵/۰	۷.۱/۰
مرکزیت مقتدر	۸.۱/۱	۱.۱/۰	۰.۳/۰
بهبود فضای کسب و کار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری	۶.۶/۱	۶.۵/۰	۱.۱/۰
نقشه راه اقتصادی	۳.۱/۱	۱.۸/۰	۰.۷/۰
پیش‌بینی پذیری اقتصاد	۱.۳/۱	۶.۵/۰	۱.۱/۰
عوامل و تحریم‌های بین‌الملل	۸.۷/۱	۰.۷/۰	۳.۶/۰
هدایت‌گری سرمایه‌گذاری	۱.۱/۱	۷.۶/۰	۶.۱/۰
نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری	۵.۵۰/۱	۱.۸/۰	۱.۷/۰
تأمین مالی توسعه‌محور	۵.۱/۱	۵.۶/۰	۱.۱/۰
تصویر سرمایه‌گذاری کشوری	۰.۱/۱	۷.۸/۰	۰.۶/۰
سرمایه‌گذاری صادرات‌محور	۱.۱/۱	۰.۶/۰	۶.۱/۰

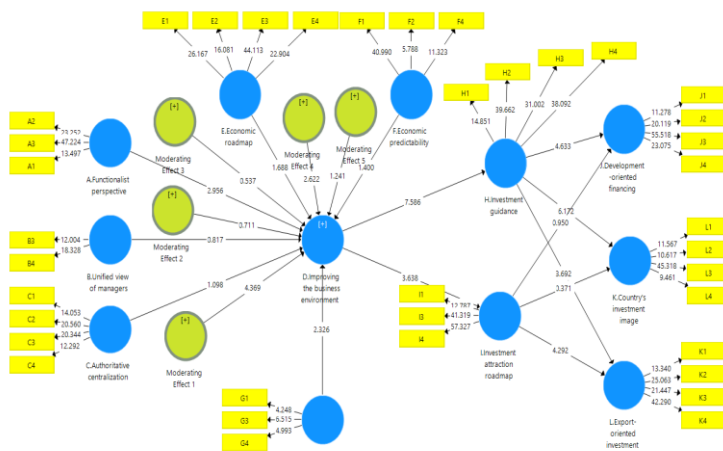
شاخص - متغیر	چولگی	کشدگی
سرمایه‌گذاری صادرات محور	-۷/۰	-۱۶/۱
تصویر سرمایه‌گذاری کشوری	-۳۵/۰	-۸۸/۰
تأمین مالی توسعه محور	-۶۸/۰	-۰۱/۱
نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری	-۷۷/۰	-۴۰/۱
هدایتگری سرمایه‌گذاری	-۱۶/۰	-۷۸/۰
عوامل و تحریم‌های بین‌الملل	-۶۸/۰	-۱۶/۰
پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد	-۵۸/۰	-۶۸/۱
نقشه راه اقتصادی	-۶۰/۱	-۴۸/۰
سرمایه‌گذاری	-۶۶/۱	-۴۷/۱
بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب	-۶۶/۱	-۴۷/۱
مرکزیت مقتدر	-۷۸/۱	-۰۸/۱
نگاه واحد مدیران	-۷۸/۰	-۶۸/۰
نگاه کارکردگرایانه	-۷۷/۱	-۸۸/۱

نتایج آمار توصیفی نشان می‌دهد که میانگین تمامی متغیرهای پژوهش بالاتر از مقدار میانه طیف لیکرت بوده و در اغلب موارد از سطح ۴ فراتر رفته است؛ امری که بیانگر ارزیابی مثبت و توافق بالای پاسخ‌دهندگان نسبت به سازه‌های مدل مفهومی است. در این میان، متغیر «بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری» با بالاترین میانگین، به‌عنوان برجسته‌ترین سازه ادراک‌شده شناسایی می‌شود. مقادیر انحراف معیار و واریانس در دامنه پایین تا متوسط قرار دارند که نشان‌دهنده پراکندگی قابل قبول و هم‌گرایی مناسب داده‌ها است؛ هرچند متغیر «عوامل و تحریم‌های بین‌الملل» بیشترین پراکندگی را دارد که می‌تواند بازتاب‌دهنده تفاوت برداشت پاسخ‌دهندگان از شدت و پیامدهای این عامل باشد.

بررسی شاخص‌های توزیع داده‌ها نشان می‌دهد که مقادیر چولگی و کشدگی تمامی متغیرها در دامنه قابل قبول $2 \pm (2f)$ قرار داشته و منفی بودن چولگی در اکثر سازه‌ها حاکی از تمرکز پاسخ‌ها در سطوح بالای طیف است. درمجموع، نتایج حاکی از نرمال بودن قابل قبول توزیع داده‌ها بوده و کفایت آماری لازم برای انجام تحلیل‌های پیشرفته‌تر از جمله مدل‌سازی معادلات ساختاری و آزمون فرضیه‌های پژوهش را تأیید می‌کند.

۴-۳. تحلیل مربعات جزئی

در پژوهش حاضر به منظور آزمون فرضیه‌ها از تجزیه و تحلیل حداقل مربعات جزئی استفاده شده است. در این مدل دو مدل آزمون بررسی می‌گردد. مدل اول بیرونی یا مدل اندازه‌گیری است که به بررسی اعتبار و پایایی پرسش‌نامه می‌پردازد و برای این منظور از سه شاخص مهم متوسط «واریانس استخراج‌شده»^۱، «پایایی مرکب»^۲ و بار عاملی استفاده می‌گردد. مدل دوم، درونی یا مدل ساختاری است که نشانگر ارتباط بین متغیرهای مکنون پژوهش است. با استفاده از این مدل می‌توان به بررسی فرضیه‌های تحقیق پرداخت.

شکل ۳: مدل معادلات ساختاری پژوهش

۴-۴. پارامترهای مدل اندازه‌گیری

در آزمون آلفای کرونباخ، مقادیر بالای ۰/۹ عالی، مقادیر بالای ۰/۸ خیلی خوب، مقادیر بالای ۰/۷ خوب، مقادیر بالای ۰/۶ قابل قبول و مقادیر بالای ۰/۵ ضعیف است. به منظور تأیید اعتبار همگرا، میانگین واریانس استخراج شده باید ۰/۵ یا بیشتر و پایایی ترکیبی باید ۰/۷ یا بیشتر باشد. علاوه بر این، پایایی ترکیبی باید بزرگ‌تر از میانگین واریانس استخراج شده باشد.

1. AVE
2. CR

جدول ۲: پارامترهای مدل اندازه‌گیری

شاخص - متغیر	Cronbach's Alpha	CR	AVE
سرمایه‌گذاری صادراتمحور	0.87	0.91	0.71
تصور سرمایه‌گذاری کشوری	0.74	0.84	0.57
تأمین مالی توسعه‌محور	0.84	0.90	0.68
نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری	0.83	0.90	0.74
هدا ینگری سرمایه‌گذاری	0.87	0.91	0.72
عوامل و تحریم‌های بین‌الملل	0.77	0.81	0.59
پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد	0.73	0.80	0.58
نقشه راه اقتصادی	0.89	0.92	0.75
بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری	0.86	0.90	0.64
مرکزیت مقتدر	0.80	0.87	0.63
نگاه واحد مدیران	0.78	0.86	0.76
نگاه کارکردگرایانه	0.86	0.91	0.78

نتایج نشان می‌دهد که مقادیر آلفا کرونباخ برای تمامی سازه‌ها بالاتر از حد آستانه ۰/۷۰ بوده و بیانگر پایایی درونی مناسب و همسانی مطلوب گویه‌های ابزار اندازه‌گیری است. همچنین، پایایی ترکیبی (CR) کلیه متغیرها از مقدار معیار فراتر رفته که حاکی از ثبات و دقت بالای مدل اندازه‌گیری، به‌ویژه در چهارچوب مدل‌سازی معادلات ساختاری، است. از منظر روایی همگرا، مقادیر میانگین واریانس استخراج‌شده برای همه سازه‌ها بیش از ۰/۵۰ گزارش شده است که نشان می‌دهد هر سازه بخش قابل توجهی از واریانس شاخص‌های خود را تبیین می‌کند و روایی همگرایی مدل به‌طور کامل تأیید می‌شود. درمجموع، نتایج پایایی و روایی بیانگر کیفیت مناسب ابزار پژوهش و کفایت آماری مدل اندازه‌گیری بوده و شرایط لازم برای تحلیل روابط ساختاری و آزمون فرضیه‌ها را فراهم می‌سازد.

۴-۵. پارامترهای مدل ساختاری

۴-۵-۱. شاخص «تورم واریانس»^۱

شدت هم‌خطی چندگانه را در تحلیل حداقل مربعات جزئی ارزیابی می‌کند. هرچه این شاخص به یک نزدیک باشد نمایانگر نبود هم‌خطی است و اگر مقدار آن بزرگ‌تر از ۵ باشد میزان هم‌خطی زیاد است که در این صورت باید به حذف سازه، ادغام سازه یا ایجاد سازه مراتب بالاتر دست زد.

جدول ۳: محاسبه تورم واریانس (۱)

متغیر	بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی
نگاه کارکردگرایانه	۱/۸۳
نگاه واحد مدیران	۱/۳۹
مرکزیت مقتدر	۲/۳۵
نقشه راه اقتصادی	۲/۱۹
پیش‌بینی پذیری اقتصاد	۲/۴۸
عوامل و تحریم‌های بین‌الملل	۱/۶۴
هدایتگری سرمایه‌گذاری	۱/۰۰
نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری	۱/۰۰

جدول ۴: محاسبه تورم واریانس (۲)

متغیر	تأمین مالی توسعه‌محور	تصویر سرمایه‌گذاری کشوری	سرمایه‌گذاری صادرات‌محور
هدایتگری سرمایه‌گذاری	۱/۷۴	۱/۷۴	۱/۷۴
نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری	۱/۷۴	۱/۷۴	۱/۷۴

نتایج شاخص تورم واریانس نشان می‌دهد که تمامی مقادیر مربوطه کم‌تر از آستانه‌های بحرانی پذیرفته‌شده بوده و در بازه‌ای ایمن قرار دارند. این امر بیانگر نبود هم‌خطی چندگانه معنادار میان متغیرهای مستقل و نقش مستقل هر سازه در تبیین

1. VIF

متغیرهای وابسته است. همچنین مقادیر VIF گزارش شده برای متغیرهای تبیین کننده پیامدها نیز در سطحی کاملاً قابل قبول قرار دارد. در مجموع، مدل پژوهش از نظر فروض آماری مربوط به هم خطی چندگانه در وضعیت مطلوبی بوده و ضرایب مسیر و نتایج آزمون فرضیه ها از قابلیت اعتماد و اعتبار تفسیری برخوردارند.

جدول ۵: محاسبه ضریب تعیین

متغیر	R Square
بهبود فضای کسب و کار و افزایش جذب سرمایه گذاری خارجی	۰/۶۵
هدایتگری سرمایه گذاری	۰/۲۵
تأمین مالی توسعه محور	۰/۵۳
تصویر سرمایه گذاری کشوری	۰/۴۶
سرمایه گذاری صادرات محور	۰/۶۹

نتایج ضرایب تعیین (R^2) نشان می دهد که مدل ساختاری پژوهش از قدرت تبیین متوسط تا قوی برخوردار است. سازه «بهبود فضای کسب و کار و افزایش جذب سرمایه گذاری خارجی» با $R^2=0.65$ و «سرمایه گذاری صادرات محور» با $R^2=0.69$ دارای قدرت تبیین بالا هستند که بیانگر انسجام مناسب روابط علی در مدل است. متغیرهای تأمین مالی توسعه محور ($R^2=0.53$) و تصویر سرمایه گذاری کشوری ($R^2=0.46$) در سطح تبیین متوسط رو به بالا قرار دارند، در حالی که «هدایتگری سرمایه گذاری» با $R^2=0.25$ قدرت تبیین متوسط تری را نشان می دهد. در مجموع، قرارگیری تمامی مقادیر R^2 در دامنه قابل قبول و بالاتر از حداقل استانداردهای PLS-SEM حاکی از کفایت نظری و تجربی مدل و توانایی آن در تبیین بخش قابل توجهی از واریانس متغیرهای درونزا در فرایند جذب سرمایه گذاری خارجی است.

جدول ۶: محاسبه اندازه اثر (۱)

متغیر	بهبود فضای کسب و کار و افزایش جذب سرمایه گذاری خارجی
نگاه کارکردگرایانه	۰/۱۲
نگاه واحد مدیران	۰/۰۰
مرکزیت مقتدر	۰/۱۰
نقشه راه اقتصادی	۰/۰۰
پیش بینی پذیری اقتصاد	۰/۲۰
عوامل و تحریم های بین الملل	۰/۰۶

متغیر	بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی
هدایتگری سرمایه‌گذاری	۰/۳۳
نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری	۰/۱۱

درمجموع، براساس معیار 2f، می‌توان نتیجه گرفت که بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی بیش از هر چیز متأثر از هدایتگری سرمایه‌گذاری و پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد است، درحالی‌که سایر عوامل نهادی و سیاستی نقش تقویتی و مکمل دارند. این الگوی اندازه اثر نشان می‌دهد که سیاست‌گذاری مؤثر در این حوزه باید بر ابزارهای اجرایی، ثبات اقتصادی و جهت‌دهی فعال سرمایه متمرکز باشد و اتکای صرف به اسناد راهبردی یا هم‌سویی گفتمانی مدیران، اثرگذاری محدودی خواهد داشت.

جدول ۷: محاسبه تورم واریانس (۲)

متغیر	تأمین مالی توسعه‌محور	تصویر سرمایه گذاری کشوری	سرمایه‌گذاری صادرات‌محور
هدایتگری سرمایه‌گذاری	۰/۴۹	۰/۴۵	۰/۳۶
نقشه راه جذب سرمایه گذاری	۰/۰۳	۰/۰۰	۰/۴۰

براساس معیار 2f، می‌توان نتیجه گرفت که هدایتگری سرمایه‌گذاری مهم‌ترین و اثرگذارترین سازه در تحقق پیامدهای توسعه‌ای، اعتباری و صادراتی سرمایه‌گذاری است. در مقابل، نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری تنها زمانی اثرگذاری معنادار دارد که به‌صورت هدفمند بر سرمایه‌گذاری صادرات‌محور متمرکز شود. این الگو نشان می‌دهد که موفقیت سیاست‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی، بیش از تدوین اسناد راهبردی، به اجرای فعال، جهت‌دهی عملی و پیوند با اهداف صادراتی و توسعه‌ای وابسته است.

جدول ۸: قدرت پیش‌بینی مدل

متغیر	SSO	SSE	$Q^2 (=1-SSE/SSO)$
نگاه کارکردگرایانه	۳۰۰	۳۰۰,۰۰۰	
نگاه واحد مدیران	۲۰۰	۲۰۰,۰۰۰	
مرکزیت مقتدر	۴۰۰	۴۰۰,۰۰۰	

متغیر	SSO	SSE	$Q^2 (=1-SSE/SSO)$
بهبود فضای کسب و کار و افزایش جذب سرمایه گذاری خارجی	۵۰۰	۳۱۱/۸۴	۰/۳۸
نقشه راه اقتصادی	۴۰۰	۴۰۰/۰۰	
پیش بینی پذیری اقتصاد	۳۰۰	۳۰۰/۰۰	
عوامل و تحریم های بین الملل	۳۰۰	۳۰۰/۰۰	
هدایتگری سرمایه گذاری	۴۰۰	۳۳۴/۴۱	۰/۱۶
نقشه راه جذب سرمایه گذاری	۳۰۰	۲۸۱/۴۶	۰/۰۶
تأمین مالی توسعه محور	۴۰۰	۲۶۴/۷۳	۰/۳۴
تصویر سرمایه گذاری کشوری	۴۰۰	۳۰۵/۸۷	۰/۲۴
سرمایه گذاری صادرات محور	۴۰۰	۲۱۹/۸۴	۰/۴۵

شاخص Q^2 بیانگر توان پیش بینی برون نمونه ای مدل ساختاری است و مثبت بودن آن، کفایت پیش بینی مدل را تأیید می کند. نتایج نشان می دهد که برای متغیرهای برون زا مقدار Q^2 محاسبه نشده یا صفر است که امری طبیعی محسوب می شود. در مقابل، تمامی سازه های درون زا دارای مقادیر Q^2 مثبت بوده و از قدرت پیش بینی قابل قبول تا قوی برخوردارند. سازه «بهبود فضای کسب و کار و افزایش جذب سرمایه گذاری خارجی» ($Q^2=0.38$) و «سرمایه گذاری صادرات محور» ($Q^2=0.45$) بیشترین قدرت پیش بینی را نشان می دهند. «تأمین مالی توسعه محور» ($Q^2=0.34$) و «تصویر سرمایه گذاری کشوری» ($Q^2=0.24$) در سطح پیش بینی متوسط قرار دارند، در حالی که «هدایتگری سرمایه گذاری» ($Q^2=0.16$) از قدرت پیش بینی متوسط و «نقشه راه جذب سرمایه گذاری» ($Q^2=0.06$) از قدرت پیش بینی ضعیف، اما مثبت برخوردار است. در مجموع، با توجه به مثبت بودن تمامی مقادیر Q^2 و معیار $2f$ ، می توان نتیجه گرفت که مدل پژوهش علاوه بر قدرت تبیین مناسب، از اعتبار پیش بینی برون نمونه ای مطلوبی برخوردار بوده و برای تحلیل های تجربی و سیاست گذاری در حوزه جذب سرمایه گذاری خارجی قابل اتکاست.

۴-۶. آزمون برازش (معیار GOF)

شاخص نیکویی برازش معیاری است که کیفیت کلی مدل معادلات ساختاری را ارزیابی می‌کند و نشان می‌دهد که مدل تا چه میزان در پیش‌بینی متغیرهای درون‌زا موفق بوده است. این شاخص مقداری بین صفر و یک دارد و هرچه به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده برازش بهتر و کیفیت بالاتر مدل است (وینزی و همکاران، ۲۰۱۰). مقادیر ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ برای برازش به ترتیب نشان‌دهنده برازش ضعیف، متوسط و قوی مدل هستند (وتزلس و همکاران، ۲۰۰۹). با توجه به این‌که مدل‌های معادلات ساختاری در مطالعات اقتصادی و اجتماعی برای تحلیل روابط بین متغیرها به کار می‌روند، استفاده از شاخص مذکور به پژوهشگران کمک می‌کند تا توان پیش‌بینی کلی مدل را بسنجند و از کارآمدی و دقت مدل خود اطمینان حاصل کنند. این شاخص از طریق فرمول ذیل محاسبه می‌گردد:

$$\text{GOF} = \sqrt{\text{communality} \times R^2}$$

معادله ۱: فرمول برازش

جدول ۹: محاسبه برازش مدل درونی

متغیر	Communality	R Square
نگاه کارکردگرایانه	۰/۷۰	—
نگاه واحد مدیران	۰/۶۲	—
مرکزیت مقتدر	۰/۶۷	—
بهبود فضای کسب و کار	۰/۶۲	۰/۶۵
نقشه راه اقتصادی	۰/۶۵	—
پیش‌بینی پذیری اقتصاد	۰/۷۱	—
عوامل و تحریم‌های بین‌الملل	۰/۶۳	—
هدایتگری سرمایه‌گذاری	۰/۶۸	۰/۲۵
نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری	۰/۶۵	۰/۱۰
تأمین مالی توسعه محور	۰/۶۳	۰/۵۳
تصویر سرمایه‌گذاری کشوری	۰/۶۱	۰/۴۶
سرمایه‌گذاری صادرات محور	۰/۶۲	۰/۶۹
میانگین شاخص‌ها	۰/۶۵	۰/۴۵
میزان برازش (GOF)	۰/۵۴	

شاخص Commuality نشان می‌دهد که تمامی سازه‌ها با مقادیر بالاتر از ۰/۵۰ (در بازه ۰/۶۱ تا ۰/۷۱)، از روایی همگرایی مطلوب برخوردارند و هر سازه بخش قابل توجهی از واریانس شاخص‌های خود را تبیین می‌کند. در میان آن‌ها، «نگاه کارکردگرایانه» و «پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد» بیشترین قدرت تبیین را نشان می‌دهند. از منظر مدل ساختاری، مقادیر R^2 بیانگر قدرت تبیین قابل قبول تا قوی هستند؛ به‌گونه‌ای که «بهبود فضای کسب‌وکار» ($R^2=0.65$) و «سرمایه‌گذاری صادرات‌محور» ($R^2=0.69$) از تبیین قوی برخوردارند، درحالی‌که «هدایت‌گری سرمایه‌گذاری» ($R^2=0.25$) و «نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری» ($R^2=0.10$) قدرت تبیین ضعیف تا متوسط دارند و امکان توسعه مدل را نشان می‌دهند. براساس میانگین Commuality (0.65) و R^2 (0.45)، شاخص برازش کلی مدل (GOF) برابر با ۰/۵۴ به‌دست‌آمده که حاکی از برازش کلی قوی مدل است. درمجموع، نتایج نشان می‌دهد که مدل پژوهش از کفایت آماری، روایی مناسب و برازش کلی مطلوب برخوردار بوده و توان تبیین و پیش‌بینی مناسبی در تحلیل فرایند جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد.

۴-۷. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

براساس مدل درونی مستخرج از آزمون فرضیات تحقیق، به بررسی تأیید یا رد فرضیات تحقیق می‌پردازیم. بدین منظور چنانچه آماره t بیشتر از مقدار مورد نظر (۱/۹۶) باشد، فرضیات تحقیق با سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید گردیده و رابطه معنادار بین دو متغیر پنهان حاصل می‌شود.

جدول ۱۰: نتایج تحلیل حداقل مربعات جزئی

شماره فرضیه	فرضیات	ضرایب مسیر	مقدار معناداری	P Values	نتیجه آزمون
H1	نگاه کارکردگرایانه بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد.	۰/۳۸	۲/۰۱	۰/۰۵	تأیید
H2	نگاه واحد مدیران بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد.	۰/۰۴	۰/۵۱	۰/۶۱	رد

شماره فرضیه	فرضیات	ضرایب مسیر	مقدار معناداری	P Values	نتیجه آزمون
H3	مرکزیت مقتدر بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد.	۰/۲۸	۲/۴۴	۰/۰۲	تأیید
H4	بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی بر هدایتگری سرمایه‌گذاری تأثیر دارد.	۰/۵۰	۷/۶۵	۰/۰۰	تأیید
H5	بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی بر نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری تأثیر دارد.	۰/۳۲	۳/۷۰	۰/۰۰	تأیید
H6	نقشه راه اقتصادی بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد.	۰/۰۶	۰/۴۴	۰/۶۶	رد
H7	پیش‌بینی پذیری اقتصاد بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد.	۰/۴۱	۴/۰۰	۰/۰۰	تأیید
H8	هدایتگری سرمایه‌گذاری بر تأمین مالی توسعه‌محور تأثیر دارد.	۰/۶۳	۴/۶۹	۰/۰۰	تأیید
H9	هدایتگری سرمایه‌گذاری بر تصویر سرمایه‌گذاری کشوری تأثیر دارد.	۰/۶۵	۶/۲۳	۰/۰۰	تأیید
H10	هدایتگری سرمایه‌گذاری بر سرمایه‌گذاری صادرات‌محور تأثیر دارد.	۰/۴۴	۳/۷۵	۰/۰۰	تأیید
H11	نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری بر تأمین مالی توسعه‌محور تأثیر دارد.	۰/۱۴	۰/۹۶	۰/۳۴	رد

شماره فرضیه	فرضیات	ضرایب مسیر	مقدار معناداری	P Values	نتیجه آزمون
H12	نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری بر تصویر سرمایه‌گذاری کشوری تأثیر دارد.	۰/۰۴	۰/۳۷	۰/۷۱	رد
H13	نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری بر سرمایه‌گذاری صادرات‌محور تأثیر دارد.	۰/۴۷	۴/۳۶	۰/۰۰	تأیید

نتایج نشان می‌دهد که نگاه کارکردگرایانه (فرضیه ۱) و مرکزیت مقتدر (فرضیه ۳) تأثیر مثبت و معناداری بر بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارند. این یافته بیانگر آن است که رویکردهای عمل‌گرا و وجود یک مرکز تصمیم‌گیری مقتدر و منسجم، می‌توانند با کاهش تعارض نهادی و افزایش کارایی سیاست‌ها، محیط سرمایه‌گذاری را بهبود بخشند.

همچنین پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد (فرضیه ۱) با ضریب مسیر نسبتاً بالا (۰/۴۱) یکی از قوی‌ترین عوامل مؤثر بر بهبود فضای کسب‌وکار شناخته شده است؛ به این معنا که ثبات و قابلیت پیش‌بینی متغیرهای کلان اقتصادی، نقش کلیدی در اعتماد سرمایه‌گذاران ایفا می‌کند.

از سوی دیگر، نتایج نشان می‌دهد که بهبود فضای کسب‌وکار نقش محوری در مدل دارد و به‌طور معنادار بر هدایت‌گری سرمایه‌گذاری (فرضیه ۴) و نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری (فرضیه ۵) اثر می‌گذارد. این امر نشان‌دهنده جایگاه واسطه‌ای فضای کسب‌وکار در تبدیل اصلاحات نهادی به نتایج عملی سرمایه‌گذاری است.

در ادامه زنجیره اثرات، هدایت‌گری سرمایه‌گذاری تأثیر بسیار قوی و معناداری بر تأمین مالی توسعه‌محور (فرضیه ۸)، تصویر سرمایه‌گذاری کشوری (فرضیه ۹) و سرمایه‌گذاری صادرات‌محور (فرضیه ۱۰) دارد. ضرایب مسیر بالا در این روابط (۰/۴۴ تا ۰/۶۵) نشان می‌دهد که سیاست‌گذاری فعال و جهت‌دهی هوشمند سرمایه، نقش تعیین‌کننده‌ای در تحقق اهداف توسعه‌ای و بین‌المللی سرمایه‌گذاری دارد.

در نهایت، فرضیه (۱۳)، نشان می‌دهد که نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری تنها در بعد سرمایه‌گذاری صادرات‌محور اثر معنادار دارد؛ به این معنا که وجود نقشه راه، زمانی اثربخش است که مستقیماً به مزیت‌های صادراتی و پیوند با بازارهای جهانی منجر شود.

در مقابل، برخی فرضیات کلیدی تأیید نشده‌اند که خود حاوی پیام تحلیلی مهمی است. نگاه واحد مدیران (فرضیه ۲) تأثیر معناداری بر بهبود فضای کسب‌وکار نداشته است؛ این نتیجه نشان می‌دهد که صرف هم‌سویی ذهنی یا گفتمانی مدیران، بدون پشتوانه ساختاری و نهادی، الزاماً به بهبود محیط سرمایه‌گذاری منجر نمی‌شود.

همچنین نقشه راه اقتصادی کلان (فرضیه ۶) نتوانسته اثر معناداری بر بهبود فضای کسب‌وکار نشان دهد. این یافته حاکی از آن است که اسناد بالادستی و راهبردهای کلی، در صورت عدم ترجمه به سیاست‌های اجرایی و قابل‌لمس، اثر مستقیم بر ادراک و واقعیت فضای کسب‌وکار ندارند.

از سوی دیگر، فرضیات (۱۱) و (۱۲) نشان می‌دهد که نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری به‌تنهایی نتوانسته بر تأمین مالی توسعه‌محور و تصویر سرمایه‌گذاری کشوری اثرگذار باشد. این موضوع بیانگر آن است که نقشه راه، بدون وجود سازوکار هدایتگری فعال و سیاست‌گذاری عملیاتی، قادر به تولید پیامدهای مالی و اعتباری در سطح ملی و بین‌المللی نیست.

در مجموع، نتایج مدل نشان می‌دهد که عوامل ساختاری و اجرایی (کارکردگرایی، مرکزیت مقتدر، پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد و هدایتگری سرمایه‌گذاری) نقش تعیین‌کننده‌تری نسبت به عوامل صرفاً گفتمانی یا اسنادی دارند. مدل به‌روشنی تأیید می‌کند که مسیر تحقق اهداف سرمایه‌گذاری خارجی از اصلاحات نهادی و بهبود فضای کسب‌وکار آغاز شده و از طریق هدایتگری فعال سرمایه به نتایج توسعه‌محور و صادرات‌محور منتهی می‌شود؛ درحالی‌که اسناد و نقشه‌های راه، در صورت فقدان سازوکار اجرایی، اثرگذاری محدودی خواهند داشت.

۴-۸. تحلیل متغیر تعدیلگر

به‌طورکلی یک متغیر تعدیل‌کننده، یک متغیر کیفی یا کمی است که جهت و شدت، و یا جهت یا شدت رابطه بین یک متغیر برون‌زا و یک متغیر درون‌زا را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در پژوهش‌هایی از نوع هم‌بستگی یک متغیر تعدیل‌کننده، متغیر سومی است که روی هم‌بستگی صفر مرتبه دو متغیر دیگر اثر می‌گذارد. این اثر می‌تواند به‌صورت کم شدن میزان هم‌بستگی یا تغییر جهت دادن به آن باشد.

جدول ۱۱: تحلیل فرضیات متغیر تعدیلگر

شماره فرضیه	فرضیات	ضرایب مسیر	مقدار معناداری	p Values	نتیجه آزمون
H1	عوامل و تحریم‌های بین‌الملل در رابطه بین نگاه کارکردگرایانه و بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی نقش تعدیلگری دارد.	-۰/۸۲	۴/۳۷	۰/۰۰	تأیید
H2	عوامل و تحریم‌های بین‌الملل در رابطه بین نگاه واحد مدیران و بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی نقش تعدیلگری دارد.	-۰/۰۷	۰/۷۱	۰/۴۸	رد
H3	عوامل و تحریم‌های بین‌الملل در رابطه بین مرکزیت مقتدر و بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی نقش تعدیلگری دارد.	۰/۱۱	۰/۵۴	۰/۵۹	رد
H4	عوامل و تحریم‌های بین‌الملل در رابطه بین نقشه راه اقتصادی و بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی نقش تعدیلگری دارد.	۰/۷۲	۲/۶۲	۰/۰۱	تأیید
H5	عوامل و تحریم‌های بین‌الملل در رابطه بین پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد و بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی نقش تعدیلگری دارد.	۰/۲۱	۱/۲۴	۰/۲۲	رد

فرضیه (۱)، نشان می‌دهد که عوامل و تحریم‌های بین‌الملل به‌طور معناداری رابطه بین نگاه کارکردگرایانه و بهبود فضای کسب‌وکار و افزایش جذب سرمایه‌گذاری خارجی را تعدیل می‌کنند. ضریب مسیر منفی (-۰/۸۲) بیانگر آن است که با تشدید تحریم‌ها، اثر مثبت نگاه کارکردگرایانه بر بهبود فضای کسب‌وکار تضعیف می‌شود؛ به این معنا

که حتی رویکردهای عمل‌گرا نیز در شرایط فشارهای بین‌المللی با محدودیت اثربخشی مواجه می‌شوند.

فرضیه (۴)، نیز تأیید شده و نشان می‌دهد که عوامل و تحریم‌های بین‌الملل رابطه بین نقشه راه اقتصادی و بهبود فضای کسب‌وکار را به‌صورت معنادار تعدیل می‌کنند. ضریب مثبت (۰/۷۲) حاکی از آن است که در شرایط محدودیت‌های بین‌المللی، وجود یک نقشه راه اقتصادی شفاف و منسجم می‌تواند نقش جبرانی ایفا کرده و اثر آن بر بهبود فضای کسب‌وکار را تقویت کند.

در مقابل، فرضیات ۲، ۳ و ۵ تأیید نشده‌اند. عدم معناداری نقش تعدیل‌گری عوامل و تحریم‌های بین‌الملل در رابطه بین نگاه واحد مدیران (فرضیه ۲) و مرکزیت مقتدر (فرضیه ۳) با بهبود فضای کسب‌وکار نشان می‌دهد که این روابط، فارغ از شدت تحریم‌ها، تغییر معناداری نمی‌کنند؛ به بیان دیگر، تحریم‌ها نه این روابط را تقویت و نه تضعیف کرده‌اند.

همچنین در فرضیه ۵، نقش تعدیل‌گری تحریم‌ها در رابطه بین پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد و بهبود فضای کسب‌وکار معنادار نبوده است. این نتیجه بیانگر آن است که اثر پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد بر فضای کسب‌وکار، ماهیتی درونی و ساختاری دارد و مستقل از شرایط بین‌المللی عمل می‌کند.

در مجموع، نتایج نشان می‌دهد که عوامل و تحریم‌های بین‌الملل تنها در برخی مسیرهای خاص نقش تعدیل‌گر ایفا می‌کنند. تحریم‌ها می‌توانند اثر رویکردهای کارکردگرایانه را تضعیف کنند؛ اما هم‌زمان اهمیت وجود نقشه راه اقتصادی منسجم را در شرایط فشار خارجی افزایش می‌دهند. این یافته‌ها بیانگر آن است که در محیط‌های محدودشده بین‌المللی، اتکا صرف به رویکردهای مدیریتی یا ثبات اقتصادی کافی نیست و طراحی راهبردهای کلان و ساختاری، نقش تعیین‌کننده‌تری در بهبود فضای کسب‌وکار و جذب سرمایه‌گذاری خارجی خواهد داشت.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در این بخش، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج مطالعات پیشین مقایسه شده و نقاط اشتراک و افتراق (نوآوری‌ها) تبیین می‌گردد.

الف. تأثیر حکمرانی متعالی بر فضای کسب‌وکار (تطابق با ادبیات)

یافته‌های این پژوهش نشان داد که «نگاه کارکردگرایانه» و «حکمرانی متعالی» (با تأکید بر شفافیت و پاسخ‌گویی) تأثیر مستقیم و معناداری بر بهبود فضای کسب‌وکار

دارند. این نتیجه هم‌سو با یافته‌های سادریو و بالاج (۲۰۲۴) و تاباش (۲۰۲۴) است که نشان دادند بهبود کیفیت نهادهای حکومتی و حاکمیت قانون، پیش‌شرط جذابیت سرمایه‌گذاری است. همچنین با نتایج عزیزآبادی و همکاران (۲۰۲۵) که حکمرانی خوب را عامل تسهیل‌کننده ورود سرمایه در کشورهای در حال توسعه معرفی کردند، هم‌خوانی دارد.

نقطه اشتراک: تأکید بر این که اصلاحات نهادی، مقدم بر مشوق‌های مالی است.

ب. نقش پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد (برجسته‌سازی اهمیت ثبات)

پژوهش حاضر «پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد» را عاملی کلیدی در اعتمادسازی شناسایی کرد. این یافته با پژوهش ال‌هردی و همکاران (۲۰۲۴) که ثبات کلان اقتصادی را محرک جذب سرمایه در منطقه منا می‌دانند، مطابقت دارد. همچنین تأییدی بر مطالعات کائو و کو (۲۰۱۷) است که نشان دادند عدم قطعیت، مهم‌ترین دافعه برای سرمایه‌گذاران است.

ج. نوآوری پژوهش: مدل‌سازی «هدایتگری سرمایه‌گذاری» و «مرکزیت مقتدر» برخلاف مطالعات پیشین (مانند جهانگرد و همکاران، ۱۳۹۶) که عمدتاً بر رابطه خطی میان جذب سرمایه‌گذاری خارجی و رشد اقتصادی تمرکز داشتند، این پژوهش دو مفهوم نوین را وارد مدل کرده است:

مرکزیت مقتدر: یافته‌ها نشان داد که در شرایط خاص اقتصاد ایران (تحریم و گذار)، وجود یک مرکزیت مقتدر برای هماهنگی بین‌بخشی ضروری است. این یافته نقدی بر مدل‌های کلاسیک حکمرانی خوب (که بر عدم تمرکز تأکید دارند) محسوب می‌شود و یک نوآوری نظری در بومی‌سازی مدل حکمرانی است.

هدایتگری سرمایه‌گذاری: مدل پژوهش نشان داد که بهبود فضای کسب‌وکار به تنهایی کافی نیست، بلکه باید به «هدایتگری سرمایه» (به سمت صادرات و توسعه) منجر شود. این یافته فراتر از مطالعات توصیفی پیشین (مانند دهقان‌شبانی و آفرینش‌فر، ۱۴۰۳) رفته و سازوکار تبدیل «جذب سرمایه» به «توسعه پایدار» را تبیین می‌کند.

د. نقش تعدیلگری تحریم‌ها (تحلیل زمینه بومی)

یافته‌های مربوط به نقش تعدیلگری منفی تحریم‌ها، مؤید نظرات کاظمی و همکاران (۱۴۰۰) است؛ اما نوآوری این پژوهش در آن است که نشان می‌دهد چگونه اصلاحات داخلی (بهبود فضای کسب‌وکار) می‌تواند اثرات مخرب تحریم را تعدیل کند، نه این که صرفاً تسلیم متغیرهای برون‌زا باشد.

پاسخ به سؤالات تحقیق:

سؤال اصلی: «روابط بین مؤلفه‌ها، پیشایندها و پیامدهای تأثیر رویکرد مسئله‌مدارانه فضای کسب‌وکار بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی با تأکید بر شاخص‌های حکمرانی متعالی چگونه است؟»

مدل نهایی تحقیق این روابط را به شرح زیر تبیین می‌کند:

پیشایندها (Drivers):

نگاه کارکردگرایانه: با تمرکز بر حل مسئله به‌جای بوروکراسی، اثر مثبت بر فضا دارد.

مرکزیت مقتدر: با ایجاد هماهنگی و کاهش اصطکاک نهادی، فضای کسب‌وکار را بهبود می‌بخشد.

پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد: به‌عنوان مهم‌ترین پیشران اعتمادساز عمل می‌کند.

فرایند (Process):

این پیشایندها منجر به «بهبود فضای کسب‌وکار» می‌شوند. در این مرحله، متغیر «تحریم‌ها و عوامل بین‌المللی» نقش تعدیلگر منفی را بازی می‌کنند؛ بدین معنا که شدت اثرگذاری سیاست‌های داخلی را کاهش می‌دهند، اما آن را از بین نمی‌برند.

پیامدها (Outcomes):

بهبود فضای کسب‌وکار منجر به فعال‌سازی دو سازوکار می‌شود: ۱. هدایتگری سرمایه‌گذاری و ۲. نقشه راه جذب سرمایه.

این دو سازوکار در نهایت سه پیامد کلیدی را رقم می‌زنند: تأمین مالی توسعه‌محور، سرمایه‌گذاری صادرات‌محور و ارتقای تصویر سرمایه‌گذاری کشور.

سؤال فرعی: «روابط ساختاری و مفهومی بین مقوله‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی، رویکرد مسئله‌مدارانه و حکمرانی متعالی در ایران چگونه است؟»

نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد که این روابط به‌صورت سلسله‌مراتب علی برقرار است: رویکرد مسئله‌مدارانه (شامل نگاه کارکردگرایانه) به‌همراه حکمرانی متعالی (با محوریت مرکزیت مقتدر)، به‌عنوان متغیرهای پیشایندهای (مستقل) عمل می‌کنند.

این پیشایندها مستقیماً بر متغیر میانجی یعنی «بهبود فضای کسب‌وکار» اثر می‌گذارند.

بهبود فضای کسب‌وکار نیز بستر لازم برای شکل‌گیری «نظام هدایتگری سرمایه‌گذاری» را فراهم می‌آورد.

بنابراین، رابطه بین این مقوله‌ها خطی و ساده نیست، بلکه سیستمی است که در آن حکمرانی، «علت» و جذب سرمایه، «معلول» بهبود فضای کسب‌وکار است. پاسخ به سؤال اصلی این است که رویکرد مسئله‌مدارانه در سایه حکمرانی متعالی، از طریق سازوکار «بهبود پیش‌بینی‌پذیری» و «مرکزیت مقتدر»، ریسک‌های محیطی را کاهش داده و سرمایه‌گذاری را از یک جریان تصادفی به یک جریان «هدایت‌شده» و «توسعه‌گرا» (منطبق با بند ۸ سیاست‌های کلی) تبدیل می‌کند.

۵-۱. پیشنهادهای پژوهش

۵-۱-۱. پیشنهادات سیاستی (مبتنی بر پیشایندهای مدل)

این دسته از پیشنهادات مستقیماً به متغیرهای مستقل و کلان مدل (حکمرانی متعالی، مرکزیت مقتدر و پیش‌بینی‌پذیری) بازمی‌گردد که وظیفه نهادهای قانون‌گذار و حاکمیتی است. نتایج پژوهش نشان داد که مؤلفه‌های «نگاه کارکردگرایانه» و «مرکزیت مقتدر» تأثیر مستقیم و معناداری بر بهبود فضای کسب‌وکار دارند. همچنین «پیش‌بینی‌پذیری اقتصاد» به‌عنوان یک عامل حیاتی در مدل شناسایی شد.

- ✓ تقویت حکمرانی متعالی؛
- ✓ تثبیت قواعد بازی اقتصادی (کاهش تغییرات ناگهانی مقررات، بخشنامه‌ها و سیاست‌های ارزی و مالیاتی)؛
- ✓ ارتقای شفافیت، پاسخ‌گویی و حاکمیت قانون در نهادهای درگیر با سرمایه‌گذاری خارجی؛
- ✓ ایجاد نظام «هدایت‌گری سرمایه‌گذاری»^۱؛
- ✓ تدوین «نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری» براساس بخش‌های اولویت‌دار (انرژی، معدن، حمل‌ونقل، صنایع دانش‌بنیان)؛
- ✓ طراحی مشوق‌های هدفمند برای پروژه‌های توسعه‌محور و صادرات‌محور؛
- ✓ بهبود تصویر سرمایه‌گذاری کشور؛
- ✓ راه‌اندازی هرچه سریع‌تر سامانه جامع سرمایه‌گذاری کشور شامل فرصت‌ها، قوانین، ریسک‌ها و مشوق‌ها به زبان‌های مختلف؛
- ✓ انتشار منظم گزارش‌های عملکرد پروژه‌های موفق برای تقویت اعتماد سرمایه‌گذاران؛

- ✓ تقویت سرمایه‌گذاری صادرات‌محور و تأمین مالی توسعه‌محور؛
- ✓ توسعه خوشه‌های صادراتی و مناطق ویژه صادرات‌محور با مشوق‌های پایدار؛
- ✓ استفاده از ابزارهای مالی نوین (صندوق‌های ارزی، اوراق پروژه‌محور، مشارکت عمومی-خصوصی) برای تأمین مالی توسعه‌ای؛
- ✓ مدیریت اثر تحریم‌ها و ریسک‌های بین‌المللی؛
- ✓ تنوع‌بخشی به شرکای سرمایه‌گذار (تمرکز بر کشورهای منطقه و آسیایی)؛
- ✓ توسعه سازوکارهای مالی جایگزین (ارزهای محلی، رمز ارزها، توافق‌های دوجانبه، ترتیبات خاص بانکی)؛

۵-۱-۲. پیشنهادهای عملی و اجرایی (مبتنی بر میانجی‌ها و پیامدهای مدل)

این پیشنهادها برای مدیران سازمان سرمایه‌گذاری و دستگاه‌های اجرایی تدوین شده تا مکانیسم‌های میانی مدل (هدایتگری و نقشه راه) را پیاده‌سازی کنند. مدل نهایی اثبات کرد که بهبود فضای کسب‌وکار به‌تنهایی کافی نیست و باید منجر به «هدایتگری سرمایه‌گذاری» و تدوین «نقشه راه جذب» شود تا پیامدهای نهایی (تأمین مالی، صادرات و تصویر مثبت) محقق گردند.

- ✓ استقرار نظام هدایتگری هوشمند: تدوین «نقشه راه جذب سرمایه‌گذاری» تفکیک‌شده برای بخش‌های اولویت‌دار (انرژی، معدن، دانش‌بنیان) به‌جای جذب عمومی و کورکورانه؛

- ✓ طراحی مشوق‌های هدفمند (نه عام) که صرفاً به پروژه‌هایی با خروجی صادراتی یا انتقال تکنولوژی تعلق گیرد (در راستای متغیر سرمایه‌گذاری صادرات‌محور)؛

- ✓ «بازآفرینی تصویر سرمایه‌گذاری»^۱: راه‌اندازی سامانه جامع و چندزبانه سرمایه‌گذاری (پنجره واحد دیجیتال) برای معرفی فرصت‌ها و قوانین (در راستای بهبود متغیر تصویر سرمایه‌گذاری کشوری)؛

- ✓ انتشار گزارش‌های عملکرد «پروژه‌های موفق»^۲ برای اعتمادسازی عملیاتی؛
- ✓ تأمین مالی نوآورانه: استفاده از ابزارهای مالی نوین مانند صندوق‌های ارزی، اوراق پروژه‌محور و رمزارزهای مجاز برای تسهیل ورود سرمایه (در راستای تحقق متغیر تأمین مالی توسعه‌محور).

1. Country Branding

2. Success Stories

۵-۱-۳. پیشنهادهای پژوهشی (مبتنی بر محدودیت‌ها و توسعه مدل)

این پیشنهادات مسیر را برای محققان آینده جهت پر کردن شکاف‌هایی که این پژوهش به آن‌ها اشاره کرده اما فرصت بررسی عمیقشان را نداشته، باز می‌کند. در این پژوهش نقش «عوامل و تحریم‌های بین‌المللی» به‌عنوان متغیر تعدیلگر تأیید شد، اما جزئیات دقیق تأثیر آن بر بخش‌های مختلف صنعت نیازمند واکاوی است. همچنین، مدل بر فرایند جذب تمرکز داشت و بررسی «کیفیت پیامدها» (مثل عمق انتقال فناوری) نیازمند مطالعات آتی است.

✓ تحلیل عمیق متغیرهای تعدیلگر: بررسی دقیق‌تر تأثیر عوامل سیاسی و بین‌المللی (تحریم‌ها) بر صنایع مختلف و شناسایی راهکارهای خنثی‌سازی اختصاصی برای هر صنعت؛

✓ بومی‌سازی مدل‌های رفتاری: انجام پژوهش‌هایی با رویکرد کیفی برای شناسایی ویژگی‌های فرهنگی و نهادی خاص ایران که مدل‌های وارداتی جذب سرمایه (مانند مدل‌های کلاسیک دانینگ) قادر به تبیین آن‌ها نیستند؛
✓ ارزیابی پیامدها: تمرکز پژوهش‌های آتی بر «پس از جذب»؛ یعنی سنجش میزان واقعی انتقال دانش فنی و فناوری در پروژه‌های انجام شده و ارزیابی کارآمدی سیاست‌های حمایتی در عمل؛

✓ مطالعه تطبیقی نهادی: بررسی نقش متغیرهای نهادی خاص (مانند شفافیت فضایی و اصلاحات قانونی) بر کاهش هزینه مبادله در ایران در مقایسه با کشورهای رقیب منطقه‌ای (مثل ترکیه و عربستان).

۵-۱-۴. مدل نهایی پژوهش

شکل ۴: مدل نهایی پژوهش

۵-۱-۶. محدودیت‌های تحقیق

هر پژوهش علمی علی‌رغم رعایت اصول روش‌شناسی، با محدودیت‌هایی روبه‌رو است که توجه به آن‌ها در تفسیر نتایج ضروری است. محدودیت‌های پژوهش حاضر عبارت‌اند از:

۱. محدودیت زمانی (ماهیت مقطعی پژوهش): داده‌های این پژوهش در یک مقطع زمانی خاص جمع‌آوری شده‌اند. با توجه به نوسانات شدید متغیرهای اقتصادی و تغییرات سریع در وضعیت تحریم‌های بین‌المللی، تعمیم نتایج به دوره‌های زمانی دیگر باید با احتیاط صورت گیرد، زیرا اثرات سیاست‌های جذب سرمایه معمولاً در بلندمدت آشکار می‌شود.
۲. محدودیت جامعه و نمونه آماری: حجم نمونه پژوهش (۱۰۰ نفر) اگرچه برای تحلیل معادلات ساختاری کفایت می‌کند، اما ممکن است برای تعمیم نتایج به کل صنایع کشور (از نفت و گاز تا صنایع کوچک) محدودیت ایجاد کند. همچنین تمرکز بر مدیران و کارشناسان داخلی ممکن است بازتاب‌دهنده دقیق نظرات و انگیزه‌های واقعی «سرمایه‌گذاران خارجی» نباشد و صرفاً درک مدیران داخلی از فضای کسب‌وکار را نشان دهد.

۳. محدودیت ابزار گردآوری (سوگیری پاسخ‌دهندگان): استفاده از پرسش‌نامه به‌عنوان ابزار اصلی، همواره با ریسک «سوگیری خودگزارشی»^۱ همراه است. با توجه به موضوع «حکمرانی متعالی» و سنجش عملکرد سازمانی، ممکن است برخی پاسخ‌دهندگان به‌جای بیان واقعیت‌های موجود، به گزینه‌های مطلوب و ایدئال گرایش داشته باشند.

۴. محدودیت‌های محیطی و کنترلی: متغیرهای مداخله‌گر کلان مانند نوسانات ناگهانی نرخ ارز، تغییرات سیاسی غیرقابل پیش‌بینی و فشارهای خارجی، عواملی هستند که کنترل کامل آن‌ها از عهده محقق خارج بوده است و می‌توانند به‌عنوان متغیرهای مزاحم بر پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان تأثیر گذاشته باشند.

فهرست منابع

- اسفندیار جهانگرد و همکاران (۱۳۹۶). *اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی ایران*. مجله اقتصاد ایران، ۷(۲)، ۹۰-۱۱۵.
- اسماعیلی گیوی، محمدرضا؛ سروندی، معصومه؛ عبدالحمید، مهدی؛ شادرام، سحر (۱۴۰۱). *صورت‌بندی مسئله نظارت در امر حکمرانی*. فصلنامه علمی راهبرد ۳۱(۴)، ۵۸۵-۶۰۸.
- بذرائی و کریمی (۱۳۹۶). *دسترسی به بازار و رقابت مؤثر در جذب سرمایه*. مجله توسعه اقتصادی، ۱۲(۴)، ۷۰-۸۰.
- بهروزی مفروزلو (۱۳۹۴). *نقش حکمرانی متعالی در جذب سرمایه*. مجله حکمرانی خوب، ۱۲(۳)، ۴۵-۵۵.
- جعفریو همکاران (۱۳۹۹). *چالش‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران*. پژوهش‌های اقتصادی، ۸(۲)، ۶۰-۷۵.
- جعفری و همکاران (۱۴۰۰). *بهبود حکمرانی و فضای کسب‌وکار*. سیاست‌های توسعه اقتصادی، ۱۷(۲)، ۸۰-۹۵.
- حسین‌محمدی و همکاران (۱۳۹۴). *اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و توسعه مالی بر رشد اقتصادی*. مجله توسعه اقتصادی، ۹(۳)، ۵۵-۷۵.
- حسینی (۱۴۰۱). *اصلاحات فضای کسب‌وکار در ایران*. مجله اقتصاد، ۱۳(۳)، ۶۵-۷۵.
- خاشعیو هرندی (۱۳۹۳). *حکمرانی و توسعه اقتصادی*. تهران: نشر دانشگاه تهران.
- دودانگی (۱۳۹۵). *سیاست‌های تسهیل سرمایه‌گذاری*. تهران: انتشارات دانشگاهی.
- دهقان‌شبنانی (۱۳۹۴). *بهبود فضای کسب‌وکار*. مجله مدیریت و اقتصاد، ۶(۲)، ۶۰-۷۸.
- دهقان‌شبنانی و آفرینش‌فر (۱۴۰۳). *رویکرد مسئله‌محور در بهبود جذب سرمایه*. تهران: انتشارات پژوهشکده.
- ذوالقدر (۱۳۸۸). *سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه زیرساخت‌ها*. اقتصاد ایران، ۷(۴)، ۳۰-۴۰.
- رحیمی (۱۴۰۲). *بررسی رابطه حکمرانی متعالی و رشد اقتصادی*. فصلنامه علمی حکمرانی متعالی.

- رحیمی (۱۴۰۲). *موانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران*. مجله سیاست‌های اقتصادی، ۱۵(۱)، ۵۰-۶۰.
- رسولی (۱۴۰۲). *توسعه صادرات و جذب سرمایه*. مجله اقتصاد ملی، ۸۰-۹۰.
- رضایی (۱۳۹۹). *عوامل جذب سرمایه در اقتصاد ایران*. مجله اقتصاد ملی، ۱۱(۲)، ۳۰-۴۰.
- رضایی (۱۴۰۱). *نقش سرمایه‌گذاری خارجی در توسعه اقتصاد*. مجله مدیریت، ۱۰(۱)، ۶۲-۷۰.
- رضوی (۱۴۰۲). *چالش‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری*. پژوهش‌های اقتصاد ایران، ۶(۳)، ۷۵-۸۵.
- سادات (۱۴۰۰). *سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه*. مجله بین‌المللی اقتصاد، ۹(۳)، ۷۰-۸۵.
- سعیدی (۱۴۰۱). *نقد سرمایه‌گذاری خارجی*. مجله اقتصاد توسعه، ۱۱(۴)، ۶۰-۷۰.
- شاعمی و همکاران (۱۳۹۶). *نقش حکمرانی خوب در جذب سرمایه*. مجله حکمرانی، ۱۴(۲)، ۴۸-۵۹.
- شاه‌آبادی و محمودی (۱۳۸۷). *سیاست‌های حمایتی در جذب سرمایه‌گذاری*. مجله سیاست‌های اقتصادی، ۲(۱)، ۲۰-۳۵.
- شاه‌آبادی و محمودی (۱۳۸۷). *فضای کسب‌وکار و امنیت سرمایه‌گذاری*. مجله سیاست‌های اقتصادی، ۳(۱)، ۴۰-۵۰.
- عابدی‌درچه (۱۴۰۱). *حکمرانی متعالی در ایران*. مجله علوم سیاسی، ۱۰(۴)، ۷۰-۸۵.
- عزیزآبادی و همکاران (۲۰۲۵). *پیشنهاد راهبرد برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه*. مجله سیاست‌های اقتصادی نوین، ۱۷(۱)، ۵۰-۷۰.
- فرزین و اشرفی (۱۳۹۱). *مؤلفه‌های جذب سرمایه*. مجله اقتصادی، ۷(۲)، ۴۰-۵۰.
- کاظمی و همکاران (۱۴۰۰). *فضای کسب‌وکار و جذب سرمایه*. مجله اقتصاد و توسعه، ۹(۴)، ۵۰-۶۰.
- کریمی و بذرائی (۱۳۹۶). *نظریه بازار کامل و جذب سرمایه*. مجله بازرگانی، ۱۲(۴)، ۷۰-۸۰.

- کریمی و همکاران (۱۳۹۶). نقش نهادها در جذب سرمایه‌گذاری. مجله حکمرانی، ۱۲(۱)، ۷۰-۸۵.
- کلاته‌قاضی (۱۴۰۰). حکمرانی متعالی و توسعه اقتصادی. مجله مدیریت، ۱۶(۲)، ۵۸-۶۷.
- محمدی و همکاران (۱۳۹۴). اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در مقابل توسعه مالی روی رشد اقتصادی. مجله توسعه اقتصادی، ۹(۳)، ۷۵-۵۵.
- مصطفوی (۱۴۰۰). سرمایه‌گذاری خارجی و نفوذ مدیریتی. مجله علوم مدیریت، ۳(۳)، ۴۰-۵۰.
- معمارزاده تهران (۱۳۹۱). چالش‌های فضای کسب‌وکار. تهران: انتشارات دانشگاه موسوی (۱۳۹۸). تجدیدنظر در سیاست‌های سرمایه‌گذاری. تهران: انتشارات دانشگاهی.
- موسوی و بذرائی (۱۳۹۶). سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه. مجله توسعه اقتصاد، ۱۳(۱)، ۵۰-۶۰.
- موسوی و بذرائی (۱۳۹۶). سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه زیرساخت‌ها. تهران: نشر دانشگاهی.
- مهدوی عادل و همکاران (۱۳۸۷). تأثیر حکمرانی و نهادها بر جذب سرمایه. مجله مدیریت راهبردی، ۵(۱)، ۳۰-۴۵.
- مهرآرا (۱۴۰۲). حکمرانی و رشد اقتصادی. مجله اقتصاد توسعه، ۱۵(۱)، ۴۰-۵۰.
- می‌دری و قودجانی (۱۳۸۷). فضای کسب‌وکار و توسعه اقتصادی. تهران: نشر دانشگاهی.
- میر مهدی حسنی و همکاران (۱۳۹۹). عوامل تأثیرگذار بر جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد تجاری ارس. مجله پژوهش‌های منطقه‌ای، ۱۱(۴)، ۷۰-۸۵.
- نجفی و همکاران (۱۴۰۲). امنیت سرمایه‌گذاری و توسعه. مجله سیاست‌های اقتصادی، ۱۸(۲)، ۳۰-۴۰.
- نورانی و همکاران (۱۳۹۹). تأثیر حکمرانی بر سرمایه‌گذاری. پژوهش‌های توسعه ملی، ۱۰(۴)، ۸۰-۹۵.
- نورانی و همکاران (۱۴۰۰). نقش حکمرانی در جذب سرمایه. مجله توسعه ملی، ۱۲(۳)، ۱۰-۲۲.
- نوروزی و همکاران (۱۴۰۱). شاخص‌های حکمرانی خوب. مجله حکمرانی، ۱۵(۱)، ۸۰-۹۰.

نیکنام، ناصر؛ زمانیان، غلامرضا؛ اشرف گنجویی، رضا (۱۴۰۳). بررسی نقش عدم قطعیت در شاخص‌های حکمرانی خوب بر توسعه پایدار در ایران. فصلنامه علمی راهبرد، ۳۳(۳)، ۵۰۹-۵۲۴.

References

- Abedi Dorcheh, M. (1401). Transcendent governance in Iran. *Journal of Political Science*, 10(4), 70-85 [Persian]
- Azizabadi, M., et al. (2025). Proposing a strategy for attracting foreign direct investment: Evidence from developing countries. *Multidisciplinary Scientific Journal of Economic Sciences*, 5(3), Article 284.
- Azizabadi, M., et al. (2025). Proposing a strategy for attracting foreign direct investment in developing countries. *Journal of New Economic Policies*, 17(1), 50-70 [Persian]
- Azizabadi, M., et al. (2025). Proposing a strategy for attracting foreign direct investment: Evidence from developing countries. *Multidisciplinary Scientific Journal of Economic Sciences*, 5(3), Article 284.
- Bazraei, N., & Karimi, M. (1396). Market access and effective competition in attracting capital. *Journal of Economic Development*, 12(4), 70-80 [Persian]
- Behroozi Mafrozloo, M. (1394). The role of transcendent governance in attracting capital. *Journal of Good Governance*, 12(3), 45-55 [Persian]
- Dehghan Shabani, M. (1394). Improving the business environment. *Journal of Management and Economics*, 6(2), 60-78 [Persian]
- Dehghan Shabani, M., & Afarineshfar, A. (1403). A problem-oriented approach to improving capital attraction. Tehran: Research Institute Publications [Persian]
- Doudangi, K. (1395). Investment facilitation policies. Tehran: University Publications [Persian]
- Esfandiar Jahangard, M., et al. (1396). The effect of foreign direct investment on Iran's economic growth. *Iranian Journal of Economics*, 7(2), 90-115 [Persian]
- Esmaili Givi, M. R., Sarvandi, M., Abdolhamid, M., & Shadram, S. (1401). Formulation of the monitoring problem in governance. *Strategy Scientific Quarterly*, 31(4), 585-608 [Persian]
- Farzin, A., & Ashrafi, N. (1391). Components of capital attraction. *Economic Journal*, 7(2), 40-50 [Persian]
- Greaney, T. M., & Kiyota, K. (2020). Japan's outward FDI potential. *Journal of the Japanese and International Economies*, 57, 101073.
- Greaney, T. M., & Kiyota, K. (2020). Japan's outward FDI potential. *Journal of the Japanese and International Economies*, 57, 101073.
- Hosseini, K. (1401). Business environment reforms in Iran. *Journal of Economics*, 13(3), 65-75 [Persian]
- Hossein-Mohammadi, M., et al. (1394). The effect of foreign direct investment and financial development on economic growth. *Journal of Economic Development*, 9(3), 55-75 [Persian]
- Jafari, S., et al. (1399). Challenges of attracting foreign investment in Iran. *Economic Research*, 8(2), 60-75 [Persian]
- Jafari, S., et al. (1400). Improving governance and business environment. *Economic Development Policies*, 17(2), 80-95 [Persian]
- Kalateh Ghazi, A. (1400). Transcendent governance and economic development. *Journal of Management*, 16(2), 58-67. [Persian]

- Kao, M.-S., & Kuo, A. (2017). The effect of uncertainty on FDI entry mode decisions: The influence of family ownership and involvement in the board of directors. *Journal of Family Business Strategy*, 8(4), 224–236.
- Kao, M.-S., & Kuo, A. (2017). The effect of uncertainty on FDI entry mode decisions: The influence of family ownership and involvement in the board of directors. *Journal of Family Business Strategy*, 8(4), 224–236.
- Karimi, M., & Bazraei, N. (1396). Perfect market theory and capital attraction. *Journal of Commerce*, 12(4), 70-80 [Persian]
- Karimi, M., et al. (1396). The role of institutions in attracting investment. *Journal of Governance*, 12(1), 70-85 [Persian]
- Kazemi, M., et al. (1400). Business environment and capital attraction. *Journal of Economics and Development*, 9(4), 50-60 [Persian]
- Khashei, J., & Harandi, F. (1393). Governance and economic development. Tehran: Tehran University Press [Persian]
- Li, W., Nie, G., & Wang, Z. (2020). Trade, FDI, and Global Imbalances. *Journal of International Money and Finance*, 105, 102188.
- Li, W., Nie, G., & Wang, Z. (2020). Trade, FDI, and Global Imbalances. *Journal of International Money and Finance*, 105, 102188.
- Mahbub, T., & Jongwanich, J. (2019). Determinants of foreign direct investment (FDI) in the power sector: A case study of Bangladesh. *Energy Strategy Reviews*, 24, 178–192.
- Mahbub, T., & Jongwanich, J. (2019). Determinants of foreign direct investment (FDI) in the power sector: A case study of Bangladesh. *Energy Strategy Reviews*, 24, 178–192.
- Mahdavi Adeli, M., et al. (1387). The impact of governance and institutions on attracting capital. *Journal of Strategic Management*, 5(1), 30-45 [Persian]
- Mehrara, M. (1402). Governance and economic growth. *Journal of Development Economics*, 15(1), 40-50 [Persian]
- Meidari, M., & Ghoudjani, R. (1387). Business environment and economic development. Tehran: University Publishing [Persian]
- Memarzadeh Tehran, G. (1391). Challenges of the business environment. Tehran: University Publications [Persian]
- Mir Mehdi Hassani, F., et al. (1399). Influencing factors on attracting investment in Aras free trade zone. *Journal of Regional Research*, 11(4), 70-85 [Persian]
- Mohammadi, M., et al. (1394). The effect of foreign direct investment versus financial development on economic growth. *Journal of Economic Development*, 9(3), 55-75 [Persian]
- Mostafavi, F. (1400). Foreign investment and managerial influence. *Journal of Management Sciences*, 8(3), 40-50 [Persian]
- Mousavi, F. (1398). Revising investment policies. Tehran: University Publications [Persian]
- Mousavi, F., & Bazraei, N. (1396). Foreign investment and infrastructure development. Tehran: University Publishing [Persian]
- Mousavi, F., & Bazraei, N. (1396). Foreign investment in developing countries. *Journal of Economic Development*, 13(1), 50-60 [Persian]
- Najafi, M., et al. (1402). Investment security and development. *Journal of Economic Policies*, 18(2), 30-40 [Persian]

- Niknam, N., Zamanian, G., & Ashraf Ganjooei, R. (1403). Investigating the role of uncertainty in good governance indicators on sustainable development in Iran. *Strategy Scientific Quarterly*, 33(3), 509-524 [Persian]
- Norouzi, S., et al. (1401). Indicators of good governance. *Journal of Governance*, 15(1), 80-90 [Persian]
- Nourani, A., et al. (1399). The impact of governance on investment. *National Development Research*, 10(4), 80-95 [Persian]
- Nourani, A., et al. (1400). The role of governance in attracting capital. *National Development Journal*, 12(3), 10-22 [Persian]
- Rahimi, N. (1402). Obstacles to attracting foreign investment in Iran. *Journal of Economic Policies*, 15(1), 50-60 [Persian]
- Rahimi, P. (1402). Investigating the relationship between transcendent governance and economic growth. *Transcendent Governance Scientific Quarterly* [Persian]
- Rasouli, M. (1402). Export development and capital attraction. *National Economy Journal*, 80-90 [Persian]
- Razavi, A. (1402). Economic and investment challenges. *Iranian Economic Research*, 6(3), 75-85 [Persian]
- Rezaei, A. (1399). Factors of capital attraction in the Iranian economy. *National Economy Journal*, 11(2), 30-40 [Persian]
- Rezaei, A. (1401). The role of foreign investment in economic development. *Journal of Management*, 10(1), 62-70 [Persian]
- Sadat, F. (1400). Foreign investment and development. *International Journal of Economics*, 9(3), 70-85 [Persian]
- Sadriu, M., & Balaj, D. (2024). Assessing the role of governance indicators on foreign direct investment: Insights from Southeastern European countries. *Journal of Governance & Regulation*, 13(4), 316-321.
- Sadriu, M., & Balaj, D. (2024). Assessing the role of governance indicators on foreign direct investment: Insights from Southeastern European countries. *Journal of Governance & Regulation*, 13(4), 316-321.
- Saeidi, M. (1401). Critique of foreign investment. *Journal of Development Economics*, 11(4), 60-70 [Persian]
- Shaemi, K., et al. (1396). The role of good governance in attracting capital. *Journal of Governance*, 14(2), 48-59 [Persian]
- Shahabadi, M., & Mahmoudi, A. (1387). Business environment and investment security. *Journal of Economic Policies*, 3(1), 40-50 [Persian]
- Shahabadi, M., & Mahmoudi, A. (1387). Supportive policies in attracting investment. *Journal of Economic Policies*, 2(1), 20-35 [Persian]
- Tabash, M. I. (2024). Role of governance in attracting foreign direct investment: Evidence from South Asia. *Journal of Asian Business and Economic Studies*.
- Tabash, M. I. (2024). Role of governance in attracting foreign direct investment: Evidence from South Asia. *Journal of Asian Business and Economic Studies*.
- UNCTAD. (2009). *The Role of International Investment Agreements in Attracting Foreign Direct Investment to Developing Countries*. United Nations, New York and Geneva.

- UNCTAD. (2009). *The Role of International Investment Agreements in Attracting Foreign Direct Investment to Developing Countries*. United Nations, New York and Geneva.
- Wang, E. Y., & Kafouros, M. (2020). Location still matters! How does geographic configuration influence the performance-enhancing advantages of FDI spillovers? *Journal of International Management*, 26(3), 100777.
- Wang, E. Y., & Kafouros, M. (2020). Location still matters! How does geographic configuration influence the performance-enhancing advantages of FDI spillovers? *Journal of International Management*, 26(3), 100777.
- Zhang, J., Wu, W., & Chen, R. (2018). Leveraging channel management capability for knowledge transfer in international joint ventures in an emerging market: A moderated mediation model. *Industrial Marketing Management*, 75, 173–183.
- Zhang, J., Wu, W., & Chen, R. (2018). Leveraging channel management capability for knowledge transfer in international joint ventures in an emerging market: A moderated mediation model. *Industrial Marketing Management*, 75, 173–183.
- Zolghadr, H. (1388). Foreign investment and infrastructure development. *Economy of Iran*, 7(4), 30-40 [Persian]